

Mezigenerační soužití rodin v současné společnosti

Bc. Alžběta Chvilíčková

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Alžběta Chvilíčková
Osobní číslo:	H20068
Studijní program:	N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Mezigenerační soužití rodin v současné společnosti

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, mezigeneračních vztahů a vícegeneračního soužití.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

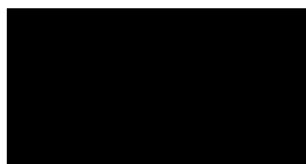
Forma zpracování diplomové práce: **tiskřená/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

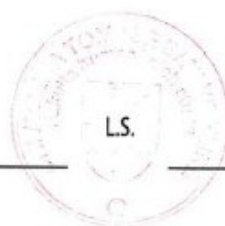
- BERG, Monika van den, 2020. Jak se vzájemně chápat: generace X, Y, Z. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2139-2.
KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
MOŽNÝ, Ivo, 2008. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.
SOURALOVÁ, Adéla a Michaela ŽÁKOVÁ, 2020. Pod jednou střeou: třígenerační soužití v české společnosti. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-498-8.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 12. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22.4.2022

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

¹⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být teč nejmně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V diplomové práci se zaměřujeme na důvody, které vedou mladé lidi bydlet se svými rodiči či prarodiči. Teoretickou část tedy zaměřujeme na pojmy, které souvisí s daným tématem. Popisujeme, co ve své podstatě rodina znamená, jaké role v rodině plní jednotliví členové a jaké mezi sebou mohou mít vztahy. Konkrétněji jsme se v teoretické části zaměřili na vztahy mezi rodiči a dětmi, ale také na vztahy mezi prarodiči a jejich vnoučaty. Dále jsme popsali a definovali pojmy jako jsou generace, mezigenerační učení a vícegenerační soužití. Přišlo nám velmi důležité zmínit i tu méně příjemnou stránku, což je péče o seniora, která s tímto tématem bohužel souvisí. V praktické části se pomocí polostrukturovaných rozhovorů zaměřujeme na získání faktů, které nám pomohou zjistit důvody, proč se mladí lidé rozhodli žít společně se svými rodiči. Data, která jsme pomocí rozhovorů získali, jsme analyzovali, a to za pomoci otevřeného kódování a následně technikou zakotvené teorie popsali.

Klíčová slova: rodina, senioři, mezigenerační učení, vícegenerační soužití, generace, vztahy, komunikace

ABSTRACT

In this thesis we focus on the reasons that lead young people to live with their parents or grandparents. Therefore, we focus the theoretical part on concepts that are related to the topic. We describe what the family basically means, what roles each member plays in the family, and what relationships they can have with each other. More specifically, in the theoretical part we focused on the relationship between parents and children, but also on the relationship between grandparents and their grandchildren. We also described and defined terms such as generation, intergenerational learning and multigenerational coexistence. We found it very important to mention the less pleasant side, which is the care of the elderly, which is unfortunately related to this topic. In the practical part, we use semi-structured interviews to focus on obtaining facts that will help us find out the reasons why young people decided to live with their parents. We analyzed the data we obtained through interviews using open coding and then described the theory of grounded theory.

Keywords: family, seniors, intergenerational learning, multigenerational coexistence, generation, relationships, communication

Rodinný život je v každé lidské generaci poněkud jiný. Je to přirozená vývojová nutnost – a je to tak v pořádku. Jde jen o to, aby se při všem tom pokroku neztrácely hodnoty, které jsou vzácné a důležité. (Matějček, 1989)

Chtěla bych velmi poděkovat paní docentce PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD. za odborné vedení, cenné rady, metodickou pomoc, věcné připomínky, ochotu a trpělivost, se kterou jsme se z její strany setkala.

Dále bych chtěla poděkovat respondentům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.2 FORMY RODINY	14
1.3 FUNKCE RODINY.....	16
1.4 ROLE V RODINĚ	19
1.5 GENERAČNÍ STRUKTURA	20
1.5.1 Generace.....	20
1.5.2 Vztah rodičů – dětí	21
1.5.3 Vztah prarodičů – vnuků	24
1.6 KOMUNIKACE V RODINĚ.....	27
1.7 TRADIČNÍ A POSTMODERNÍ RODINA.....	29
1.7.1 Tradiční rodina	29
1.7.2 Moderní rodina.....	30
1.7.3 Postmoderní rodina	31
2 VÍCEGENERAČNÍ RODINA A JEJÍ SOUŽITÍ	32
2.1 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY	32
2.2 MEZIGENERAČNÍ SOUŽITÍ	35
2.3 MEZIGENERAČNÍ UČENÍ.....	37
2.3.1 Učení	37
2.3.2 Mezigenerační učení	38
2.3.3 Mezigenerační učení v rodině	40
2.4 SENDVIČOVÁ GENERACE	43
2.5 PÉČE O SENIORA V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
3 METODOLOGICKÝ POSTUP	49
3.1 VÝZKUMNÝ CÍL	49
3.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	49
3.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	49
3.4 VÝZKUMNÁ METODA	50
3.5 VZOREK A VSTUP DO TERÉNU	50
3.6 TECHNIKA SBĚRU DAT A ANALÝZA.....	52
3.7 ANALÝZA DAT.....	53
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	56

4.1	MEZIGENERAČNÍ SOUŽITÍ	56
4.2	MEZIGENERAČNÍ RODINNÉ VZTAHY	59
4.3	DOMÁCNOST	61
4.4	VÝCHOVA	64
4.5	KONFLIKTNÍ SITUACE	66
4.6	TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	68
4.7	VZÁJEMNÉ HODNOCENÍ GENERACÍ	71
5	SHRNUTÍ.....	74
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	77
	ZÁVĚR	78
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
	SEZNAM TABULEK.....	85
	SEZNAM PŘÍLOH.....	86

ÚVOD

V dnešní době se objevuje nepřehledné množství změn, které se týkají nejen postavení jedince ve společnosti, ale přináší také novou podobu rodinného soužití. Rodina ale i přes to zůstává tou nejstarší a nejdůležitější společenskou institucí, která poskytuje člověku určité zázemí a učí ho všemu podstatnému pro jeho budoucí život.

Mladí lidé hledají v dnešním světě svou vlastní cestu životem, jako tomu bylo i u předešlého pokolení. Předešlé pokolení, ale předpokládá, že cestu budeme hledat tím stejným způsobem, kterým ji hledali oni (Berg, 2020). Není tomu ale tak, protože společnost, nebo ve své podstatě i celý život, se velmi rychle změnili, a tudíž i mladí lidé se změnili. Z tohoto důvodu si předešlé pokolení o mladých lidech myslí, že jsou „z jiné planety“ a že jim ve své podstatě ani nerozumí. Opravdu se tak lišíme, že se nedokážeme ani pochopit?

Jak jsme už výše zmiňovali, současný svět se velmi rychle změnil a neustále mění, a to je dobře, protože se člověk posouvá neustále dopředu, ale vedou tyto změny k lepšímu? Je jen na nás, abychom se s takovými změnami vyrovnali a přizpůsobili se jim, a proto je nutné vytvořit takovou společnost, která pružně a kreativně přijímá problémy, organizuje a přezkoumává jejich řešení a lidé se v ní opět více starají sami o sebe navzájem (Henzler, Spath, 2013).

Starat se sami o sebe navzájem je v dnešní moderní době velmi aktuální téma. Z jakého důvodu? Především proto, že máme moderní lékařství a mnozí z nás vedou i zdravější životní styl, z čehož plyne, že se lidé dožívají vyššího věku, než tomu bylo v dobách dřívějších. Prodlužování věku s sebou nese ale i určitá rizika, která jsou spojená s péčí a bydlením. V dřívějších dobách bylo zcela běžné, že mladí lidé bydleli se svými rodiči. Tento trend postupně vymizel, ale je zřejmé, že se pomalu, ale jistě vrací zpět. Soužití mladých lidí s rodiči nebo dokonce i prarodiči s sebou přináší řadu výhod, ale na straně druhé to může přinést i rozpory do dosud bezproblémových mezigeneračních vztahů.

Naše diplomová práce se bude zabývat tématem mezigeneračního soužití které budeme zkoumat osobní zkušenosti dvou a více generací trvale žijících pod jednou střechou. Průzkum budeme provádět formou rozhovorů v rámci kvalitativního výzkumu.

Teoretickou část rozdělíme do dvou hlavních kapitol. V první kapitole se zaměříme na rodinu a další pojmy s ní spojené. Představíme si základní informace o tom, co to rodina je, jaké má formy, jaké se v rodině mohou vyskytovat role.

S rodinou souvisí i téma komunikace, a to konkrétně mezi jejími členy, tudíž zde vysvětlíme také nejdůležitější fenomény tohoto tématu. Dále si vymezíme pojem generační struktura a jevy s ní spojené. V kapitole druhé si přiblížíme koncept vícegenerační rodiny a soužití v ní. Řekneme si něco málo o mezigeneračním učení s ohledem na fakt, že se v rodině vyskytuje více osob v různém věkovém rozmezí (např. prarodiče, vnuci, pravnuci a další). Dále se zaměříme na vztahy, které tyto osoby mezi sebou mají. S vícegeneračním soužitím souvisí i témata jako je péče o seniora v domácím prostředí, protože pakliže bydlíme s prarodiči, je přítomen zásadní věkový rozdíl, a s tím souvisí i specifika péče o ně. Další pojem, který zmíníme, je sendvičová generace. Řekneme si, co tento pojem znamená a proč je pro tuto práci relevantní. Toto jsou kapitoly a pojmy, které si budeme dále více přibližovat.

V závěru naší práce provedeme shrnutí poznatků, ke kterým jsme na konci našeho výzkumu přišli a řekneme si, jaký mají tyto nově zjištěné poznatky význam a proč jsou vůbec tyto poznatky přínosné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Řekneme-li slovo rodina, vybaví se každému něco trochu jiného, což je běžné, protože každý z nás vyrůstal v jiné. Každá rodina má své typické znaky, má jinou výchovu, jinak mezi sebou komunikuje, ale také i jinak řeší své problémy. Hlavní smysl ale mají stejný, a tím je výchova dětí a péče o ně. Členové si mezi sebou předávají tradice a zvyky, které jsou pro ně typické, a které si myslí, že by si měly zachovat budoucí generace. Totožnost je předávána dítěti ve jménu, které rodiče volí sami, a příjmení je ve své podstatě označení toho, do které rodiny dané dítě patří.

Rodina má velký význam i pro samotné rodiče, protože právě ti si skrze ni uvědomují smysl, který jejich život má. Není to samozřejmě jen o těch příjemných věcech, které rodina může zažívat, ale i o těch méně příjemných. Mezi ty méně příjemné věci v rodině můžeme zařadit např. stres, který může vzniknout únavou rodičů, kteří se i přes to musí starat a věnovat svým dětem. Matoušek (2003) říká, že rodina je ale i přes veškeré překážky, které se mohou vyskytnout místem, kde společně prožíváme radosti i starosti.

1.1 Definice rodiny

Jak jsme již výše zmiňovali, rodina je považována za základ každé společnosti. Je nejstarší a nejdůležitější společenskou institucí, kterou nejde ničím nahradit. Jedinec se od svého narození v rodině učí všemu, co bude potřebovat pro jeho budoucí život. Je pravda, že se v rodině vyskytují různé generace jejichž prostřednictvím se jedinec učí taktéž.

Definovat rodinu je velmi obtížné. Je to z toho důvodu, jelikož existuje množství různých definic. Na jedné definici se totiž nebyli schopni domluvit všichni autoři a názory psychologů nebo sociologů se taktéž velmi liší. Proto existuje celá řada definic, jak je možné rodinu charakterizovat.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014) chápe rodinu jako „celek, který má rozličné konstelace takové formy života, která obsahuje minimálně soužití dvou generací dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitro generační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí morfostatickou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.“

Ivo Možný (2006) píše, že „Rodina je v nejširším vymezení definována jako institucionální zajištění lidské reprodukce v dané společnosti, anebo, česky jako společností uznávaný

způsob, jak mít a vychovávat děti. Základním účelem rodiny je dále vytvářet soukromý prostor pro tuto reprodukci, stísněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému“. Dále říká, že rodina chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání a vyrovnává změny ve svém okolí. „Rodina svou stabilitou dynamiku umožňuje a v jistém smyslu i podporuje, protože brání společenský systém před chaosem a zhroutilím“ (Možný, 2006).

Rodina je společensky uznávaná forma soužití mezi mužem a ženou, navzájem spojených svazkem manželství. Nyní ale převládá spíše to, že mladí lidé žijí bez toho, aniž by se vzali (Berg, 2020). Samozřejmě je pravda, že manželství není podmínkou pro to, aby mladí lidé společně nemohli mít děti. V dřívějších dobách to běžné nebylo, protože jakmile mladí lidé čekali dítě, museli se ihned vzít. Dnešní doba taková není a nedokážeme říct, jestli je to správně nebo ne. Dle našeho názoru je ale manželství základem proto, aby dva lidé mohli založit rodinu, protože pojem manželství je právě dle našeho názoru právě o tom. A stejný pohled na to mají i Hartl, Hartlová (2015), který říká že pojem manželství můžeme použít tehdy, jsou-li dva lidé spojeni manželstvím, nebo je také spojují pokrevní vztahy, zodpovědnost a socializace.

Problematika sociální pedagogiky v užším pojetí dle Průchy, Walterové a Mareše (2003) je v kontextu rodiny vymezena jako „aplikovaná disciplína pedagogiky, která se zabývá širším okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy bychom mohli zařadit např. poruchy týkající se rodiny a rodičovství, náhradní výchovy, dále týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, trestné činy a agresivní chování mládeže, drogovou a alkoholovou závislost, dětskou prostituci nebo pornografii, dohled nad dodržováním práv dítěte, resocializaci a reedukaci trestaných osob a dalších“. V dnešní době je sociální pedagogika vnímána společností hlavně v důsledku týkající se nárůstu sociální patologie a kriminality mládeže.

1.2 Formy rodiny

Formy, které může rodina mít je několik, ale my si zde uvedeme jen ty základní. Mezi základní formy rodiny spadá rodina – prokreační, nukleární, rozšířená, doplněná. Dále sem náleží i pojmy jako jsou polygamie, polygynie a polyandrie. V krátkosti si objasníme, co jaká forma rodiny znamená. Proč se zde zmiňujeme o formách rodiny? Jelikož si myslíme, že je pro sociálního pedagoga, který pracuje s dětmi velmi důležité, aby znal, z jaké rodiny dítě pochází, protože je to dle našeho názoru jeden z důležitých a ovlivňujících faktorů.

Každý sociální pedagog by měl znát alespoň základní informace o rodině, se kterou pracuje nebo se chystá pracovat.

Nejdříve začneme základním pojmem, a tím je **orientační rodina**. Orientační rodina je rodina, ve které se daný jedinec narodil a ve které vyrůstá. Takže se dá říct, že orientační rodina je ta nejdůležitější forma rodiny, která jedince připravila na jeho budoucí život.

Další rodina, která na rodinu orientační navazuje je **prokreační rodina**. Co to znamená prokreační rodina? Je to rodina, kterou si zakládáme v dospělosti a skládá se ze dvou orientačních rodin. V prokreační rodině se snažíme brát v potaz to, co nám naše orientační rodina dala dobrého, ale snažíme se změnit i to, s čím jsme my sami nebyli spokojeni. Nyní tedy máme možnost udělat věci jinak a nedělat ty stejné chyby, jako dělali naši rodiče.

Rodina nukleární je taková rodina, ve které žije matka, otec a jejich děti. Zakladatel pojmu nukleární rodina je Talcott Parson. Parson zastával tvrzení, že se rozpadá soužití více generací v jednom domě, a to z toho důvodu, že mladí lidé chtějí mít své vlastní domácnosti a chtějí žít sami (Chvilíčková, 2019). Z našeho pohledu je to pochopitelné, protože se nechtějí na nikoho ohlížet a být na někom závislí. My se ale v naší práci budeme zaměřovat právě na ty rodiny, které společně žijí v jedné domácnosti.

Pokud žije ve společné domácnosti více lidí než jen matka, otec a děti, tak se jedná o **rozšířenou rodinu**, a na tu se budeme v naší práci nejvíce zaměřovat. Je to z toho důvodu, jak jsme si již výše zmínili, že rozšířenou rodinu tvoří matka, otec, děti a také v ní jsou i prarodiče, sourozenci, tety, strýci, sestřenice a další příbuzní.

V literaturách najdeme i **rodinu doplněnou**. Tato rodina se skládá z jednoho náhradního rodiče, a to je způsobeno tím, že jeden z biologických rodičů chybí. Může to být důsledek např. smrti nebo rozvodu.

Polygamii nejlépe vysvětluje Ivo Možný. „Párová monogamická rodina je nejčastější, ale ne jedinou formou rodiny, kterou známe. Sociálně přijatelná, doporučená nebo vyžadovaná je nejen párová, ale také i asymetrická heterosexuální soužití“ (Možný, 2006). Proto toto označení se používá souhrnný pojem polygamie. S polygamií jsou spjaty pojmy jako je polygynie a polyandrie. Jaký je v těchto dvou pojmech rozdíl? Polygynie znamená, když si jeden muž vezme více žen. Z toho vyplývá, že pojem polyandrie je totéž jen s tím rozdílem, že si žena vezme více mužů.

1.3 Funkce rodiny

Aby rodina správně fungovala, je zapotřebí, aby splňovala určité funkce, které jsou právě pro její fungování stěžejní. Jak je všeobecně známo, základní funkcí rodiny, je zabezpečení jejích členů (ať už finanční nebo ve smyslu ochrany). Další funkce jsou výchova dětí, péče o ně, předávání určitých znalostí a dovedností, zvyků, návyků, ale i obecné podporování se navzájem.

Je samozřejmé, že pokud se podíváme na funkce rodiny do literatury, najdeme nepřehledné množství. Je to z toho důvodu, že někteří autoři funkce spojují nebo je rozdělují, jiní zase nějakou funkci vynechají. Ale ve své podstatě většina autorů má na mysli totéž.

Základní funkce, které by rodina měla splňovat jsou biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, socializačně-výchovná a emocionální funkce (Chvilíčková, 2019). Toto jsou funkce, se kterými se nejčastěji v literaturách setkáváme.

Dle Krause (2008) by rodina měla splňovat funkce jako jsou biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, socializačně výchovná, emocionální, ale také by měla splňovat funkci ochrannou a relaxační.

Další autor uvádí funkce, které se spíše uchylují k socializaci rodiny. Pokud se řekne slovo socializace, tak se tím obvykle myslí proces začleňování se do nějaké společnosti. I rodina je ve své podstatě společnost, do které se daný jedinec musí začlenit. Začleňování do rodiny nebude samozřejmě tak složité, jako kdybychom se měli začlenit do nějaké skupiny cizích lidí. Ale pokud se bavíme o skupině cizích lidí, vyvstane myšlenka, že ve své podstatě děti z dětských domovů se začleňují do své budoucí rodiny, ale jsou to pro ně vlastně cizí lidé, kteří možná pro ně teprve budou rodinou.

My si zde popíšeme funkce, které ve své publikaci uvádí Reichel (2008). Další funkcí, kterou by dle něj rodina měla plnit, je funkce socializační. My se ale podíváme na funkce rodiny z poněkud ještě širšího úhlu. „Pojmeme rodinu nejen jako sociální prostředí, v němž jedinec vyrůstá a socializuje se, ale též jako součást většího sociálního celku společnosti, ve které rodina existuje a vůči níž plní také určité funkce“ (Reichel, 2008).

„Navíc, jak to při popisech sociálních skutečností bývá, i následující klasifikace je do značné míry umělá, modelová. Funkce, které si v krátkosti popíšeme od sebe nelze nijak odpreparovat, ale naopak spolu navzájem souvisí, podmiňují se a doplňují“ (Reichel, 2008). Ve své podstatě ani nelze určit, které funkce jsou důležitější.

Nejdříve se v krátkosti zastavíme u funkce **sociálně-reprodukční**. V rámci rodiny se jedinec učí žít sociálně, hrát adekvátní sociální role, tudíž se stává sociální bytostí. Současně ho ale rodina seznamuje i se společenskými hodnotami a normami. Kromě toho, že rodina předává jedincům, které socializuje, jejich sociální know-how, předává jim také svou společenskou pozici (svůj kapitál kulturní, sociální, ekonomický i symbolický), čímž současně dochází k reprodukci sociálních nerovností (Reichel, 2008).

Jako další si jmenujeme **funkci kulturně-reprodukční**. „Rodina seznamuje své členy s kulturou společnosti, s všeobecně platnými materiálními hodnotami a příslušnými normami (obecně společensko-kulturním potenciálem). Idejemi, jazykem a např. vírou počínaje přes estetické vnímání a pravidla společenského chování až po hraní her a např. ovládání domácích spotřebičů“ (Reichel, 2008). Rodina tak tímto způsobem předává své kulturní dědictví dalším generacím. Je samozřejmé, že toto předávané dědictví se s každou generací mírně obměňuje a poté je opět předáváno následujícímu pokolení, čímž se průběžně reprodukuje (Reichel, 2008).

Vedle toho, že rodina předává svým nejmladším členům kromě všeobecně platných hodnot a norem také svou vlastní rodinnou kulturu, která může ve své podstatě všeobecnou kulturu obohacovat nebo s ní být naopak i v konfliktu, tak i naopak nejmladší členové mohou zase učit ty starší např. technologickým inovacím (počítače, telefony), které starší generaci mohou dělat problémy.

V kontextu reprodukce si uvedeme další funkci, kterou je **funkce biologicko-reprodukční**. Tato funkce znamená rozrůstání „zevnitř“- ve smyslu, že si rodina dítě neadoptuje nebo nemá nemanželské či mimomanželské děti, ale má „své“ biologické děti. Tato funkce tak naplňuje rodičovské touhy zakladatelů rodiny a současně uspokojuje jejich sexuální potřeby. Sexuální potřeby uspokojují legálním a sociálně akceptovaným způsobem. Jsou sociálně akceptovatelné z toho důvodu, jelikož jsou mimomanželské sexuální kontakty vnímány jako sociální prohřešek, v některých státech např. v USA (Johnson et al.) se to považuje dokonce za trestný čin.

Další významnou funkcí rodiny je naplňování její **funkce ekonomické**. Pod touto funkcí si můžeme představit uspokojování základních potřeb členů rodiny (materiální i existenční). Patří sem např. výživa, bydlení, ošacení, zařízení domácnosti, náklady na studium a zájmovou činnost. Do této funkce lze začlenit i členy širší rodiny (sourozence, rodiče,

prarodiče, švagry, ...), dojde-li v širší rodině k ekonomickému problému (např. úmrtí v rodině a s tím související výpadek příjmů, požár, živelné pohromy a další.).

„Ve fungování rodiny můžeme také identifikovat řadu činností, jež lze shrnout a označit jako **funkci terapeuticko-pečovateľskou**“ (Reichel, 2008). Tato funkce má plnit úlohy, jako je pečovat o své členy v oblasti sociálního, psychického nebo somatického zdraví. Rodina poskytuje svým členům lidské, domácí zázemí a umožňuje jim uspokojovat potřeby blízkého soužití, nalézání emocionální rovnováhy a dalo by se říct, že funguje také jako pomyslný přístav před vnějším světem. Výše jsme si jmenovali oblasti sociálního, psychického nebo somatického zdraví. Tyto tři dimenze, spolu velmi úzce souvisí a jak uvádí Reichel (2008), tak jsou jakýmsi spojenými nádobami systému osobnosti. Proto, v případě, je-li jedinec nemocný, tak je to právě rodinné prostředí, které vyhledává a prokazatelně se v rodinném prostředí lépe uzdravuje.

Klasickou funkcí, která se v rodině vyskytuje, je **funkce výchovně-vzdělávací**. V současné době nemá rodina v této oblasti rozhodující roli, jelikož péči o ni za ni převzal do značné míry systém specializovaných institucí, přesto v ní však má nezastupitelnou roli. „V rodině se v ranných fázích vývoje jedince realizuje prvotní etapa výchovy, výchova rodinná, a ta bývá považována za významný stavební kámen celého procesu výchovy a vzdělávání dítěte“ (Reichel, 2008). Od období školní výchovy, která je povinně stanovena (za nedodržení hrozí sankce), přebírá za rodinu zodpovědnost specializovaná instituce – škola. Rodina v tomto případě ustupuje do pozadí, ale je i několik případů, kdy se děti nadále vzdělávají doma. V případě dalšího, profesního vzdělávání, rodina obvykle mizí ze scény úplně.

Závěrem přehledu rodinných funkcí zbývá ještě zmínit **funkci obrannou**. Tato funkce byla před řadou století naprosto typická a neodmyslitelná, ale v současné moderní době je tato funkce zcela přenechána příslušným institucím moderního státu. V naší společnosti obranná funkce nabírá charakteru spíše symbolického, např. vyjádření zastání nebo podpory.

Jak jsme si již výše zmiňovali, všechny tyto funkce spolu souvisejí, doplňují se a podmiňují. Pokud rodina plní všechny své funkce jak ke svým členům, tak i ke společnosti, bývá označována za eufunkční. Naproti tomu, rodiny, které vůči svým členům fungují, ale vedou je a vychovávají v rozporu s celospolečenskými hodnotami, označujeme jako disfunkční. V neposlední řadě, pokud si rodina neplní své funkce vůči svým členům ani vůči společnosti vůbec, označujeme ji jako afunkční (Reichel, 2008).

Touto kapitolou jsme se zabývali jelikož např. při činnosti sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) vycházíme a hodnotíme funkce rodiny, a to z toho důvodu, že je předním hlediskem zájem a blaho dítěte, které OSPOD zastupuje.

1.4 Role v rodině

Každý jedinec zastává v rodině určitou roli, kterou je pro něho dalo by se říct specifická. Hlavou a také živitelem rodiny je tradičně především otec, který zastává **roli otcovskou**. Otec by měl být autoritou pro jeho děti, ale zamyslíme-li se nad tímto tvrzením, tak v dnešní době tomu tak mnohdy není. Je to z toho důvodu, že doba změnila takovým způsobem, že roli otce zastávají mnohdy samy matky a naopak. V dnešní době už je zcela běžné, že na rodičovskou dovolenou nastupují otcové. Je to z důvodu ekonomického, kdy matky mohou mít lépe placenou práci než otcové. Druhá strana mince je ale fakt, zda otec dokáže tuto změnu rolí přijmout. Další důležitou roli, kterou by měl otec splňovat je ochraňovat svou rodinu a bránit ji.

Nerudová (1987) přiřazuje k otcovské roli pět klasických funkcí – funkce zploditele, živitele, ochránce, vychovatele a nejnověji funkci partnera pro volný čas. Z hlediska psychologického je nutné k těmto základním funkcím přidat i funkci „identifikačního objektu“. Psychoanalýza tuto roli považuje za nezastupitelnou, a to z důvodu přijetí rodiče a utváření role vlastního pohlaví.

Další rolí, která se vyskytuje v rodině a je spjata s rolí otcovskou je **role mateřská**. Matka je ve své podstatě ta, která své dítě nosí celých 9 měsíců, než přijde na svět. Dalo by se argumentovat, že 9 měsíců je krátká doba na to, vytvořit si s někým, kdo tu ještě „není“ vztah, ale opak je pravdou. Matka si se svým nenarozeným dítětem za 9 měsíců vytvoří takový vztah a citové vazby, jaké si s ním otec nemůže nikdy vytvořit. Je to především z toho důvodu, že se dítě stává na matce závislé hned po narození (prostřednictvím kojení). Citové vazby mezi matkou a malým dítětem jsou nepřekonatelné a hned na začátku života malého dítěte zcela nenahraditelné. Pravdou ale je, že v dnešní době máme stále více případů, kdy narozené dítě je dáno do baby boxu nebo k adopci. Takové dítě, které je již v prvních okamžicích jeho života bez matky, otce, bez toho nejbližšího člověka, je velmi zranitelné. Myslíme si, že takové dítě si nikdy nemůže vytvořit s někým takový vztah, jaký by měl se svou biologickou matkou.

Rodiče by měli být pro své děti vzorem a měli by jim jít příkladem. Naopak, děti by ke svým rodičům měli vzhlížet a mít k nim úctu a respekt.

Další role, která se v rodině vyskytuje, je **role sourozenecká**. V této roli je důležité zaměřit se na to, v jakém pořadí se dané dítě narodí. Dítě se může narodit do pozice – jedináčka, nejmladšího sourozence, prostředního sourozence nebo sourozence nejstaršího.

Pro dítě, které se narodí do pozice jediného dítěte, tedy **jedináčka**, tak je samozřejmé, že k němu směřuje veškerá péče, věci, které potřebuje, za něj zařídí rodiče, tudíž se nemusí ve své podstatě o nic starat, protože za něj všechno udělají nebo zařídí rodiče

Dítě, v pozici **nejmladšího** sourozence, je mazlíčkem rodiny. K tomuto dítěti směřuje taktéž veškerá péče, ale jsou pro něho vzorem starší sourozenci, ze kterých si bere příklad. **Prostřední** sourozenec je ze všech nejlépe vybaven do života, a to především z toho důvodu, že je zvyklý se dělit, protože má sourozence. Děti, které se narodí do pozice prostředního sourozence obvykle jako první opouští svou rodinu. U **nejstaršího** sourozence, je to obdobné jako u dítěte, které je jedináček.

Je zřejmé, že se v rodině vyskytují i další, důležité role. Jaké to jsou, je dáno především velikostí rodiny. Pokud žije v domě více generací, tak zřejmě že se tam objeví **role prarodiče/prarodičů**. Prarodiče jsou ti, kteří se snaží vnučky/vnoučky rozmazlovat a dopřát jim všechno, co chtějí. Důležité ale je, aby svým jednáním nepodřývali autoritu rodičů.

Další role, se kterými se můžeme v rodině setkat, jsou role strýců, tet, sestřenic, bratranců, pratet, prastrýců.

1.5 Generační struktura

Tématem naší diplomové práce je mezigenerační soužití rodin, tudíž je jasné, že si musíme upřesnit, co to vůbec generační struktura rodiny je. Nejdříve si tedy řekneme, co to je generační struktura, zdali se nějakým způsobem měnila a uvedeme si i stav, jak ji známe z dnešní doby.

1.5.1 Generace

Slovník sociologických pojmů říká, že generace je seskupení spřízněných věkových skupin. Jiným slovem se za generaci považuje skupina lidí, kteří jsou „spojeni stejným způsobem myšlení a prožívají své osobní biografie ve stejných historických a kulturních podmínkách“ (Jandourek, 2012). Pojem má i několik možností, jak ho lze vymezit. Vymezení může být

dáno kalendářním věkem. Řadí se sem lidé, kteří se narodili ve stejné době, a tudíž se předpokládá, že budou ve stejnou dobu navštěvovat i školu, vybírat svého životního partnera, a také si budou ve stejnou dobu volit i své budoucí povolání. Těmto lidem se jiným slovem říká vrstevníci. Z biologického hlediska toto období jedné generace může trvat něco mezi dvaceti až třiceti lety. Je to zpravidla dáno obdobím, kdy měla děti matka a kdy její dcera. Je více než jasné, že toto období se nebude shodovat s obdobím našich babiček, ale v dnešní době se stále více prodlužuje. Je to tím, že ženy stále více a více posouvají rodičovství, a to především z důvodu své kariéry. Sociologický slovník (2012) říká, že v dnešní době je ten interval mezi 25–30 lety, a zde i mluvíme o rodinné generaci.

Pojem generace má také mnoho synonym. Generace může jiným slovem znamenat také „pokolení, vrstevníci, kohorta, i když u těchto pojmů bývá vždy poněkud odlišný důraz na to, co popisujeme“ (Jandourek, 2012).

1.5.2 Vztah rodičů – dětí

Role rodiče je jednou z nejdůležitějších a nejzásadnějších rolí, kterou jedinec ve svém životě získá. Je zřejmé, že tato role je nenávratná, tudíž jedinec nemůže říct ze dne na den, že rodičem již být nechce nebo nemůže. Dítě se vyvíjí a tím pádem se mění i úkoly, které jedinec v roli rodiče zastává. Zamyslíme-li se nad tím, tak jakmile se dítě narodí, tak je zcela závislé na své matce a jak se postupně vyvíjí a roste, tím se stává závislost na matce menší a menší. Rodič má za úkol uspokojovat biologické i psychické potřeby dítě, v tomto je role rodiče zcela nenahraditelná.

Jak jsme si již v úvodu řekli, vztah dítěte s rodiči vzniká ještě před samotným porodem. Období hned po narození dítěte je vyznačováno především tím, že si dítě s matkou mezi sebou vytváří intenzivní kontakt. Tento kontakt se projevuje zejména prostřednictvím zraku a sluchu. **Kojenecké období** se vyznačuje především tím, že zde vzniká pocit důvěry mezi matkou a dítětem. Z toho je patrné, že si dítě vytváří k matce citový vztah, který se postupně dále rozvíjí. Co když ale dítě svou matku nemá? Může to být tím, že matka ho např. dala k adopci, odnesla do baby boxu, anebo na roli rodiče nebyla jen připravena. Je možné navázat mateřský vztah i s jinou osobou? Ano je, a to z toho důvodu, že mateřskou osobou nemusí být jen matka, ale může jí být osoba, která dítěti poskytuje pocit jistoty, který je pro dítě velmi důležitý.

Otec hraje důležitou roli pro dítě zejména v oblasti her (Langmeier, Krejčířová, 2006). Je to z toho důvodu, že otcové volí více dynamické hry, které mají nečekané zvraty. Matky

v oblasti her bývají více konzervativní a využívají různé hračky, slova a jsou plynulejší (Hladká, 2015).

Jakmile se dítě překlene z období kojeneckého do **období batolecího**, tak je na rodiči, aby „dítěti vytvořil bezpečné hranice, vytvořil jeho zkušenost s vnějším světem a dále vytvořil i podmínky pro rozvoj jeho autonomie“ (Hladká, 2015). Batole si v tomto období začíná velmi dobře uvědomovat to, jaké postavení v rodině zastává, a je zřejmé, že bude jednat podle očekávání druhých. V tomto období je velmi důležité, aby si sjednotili výchovné postupy všichni členové rodiny. Je to důležité obzvláště proto, aby dítě vědělo, že má stanovené určité hranice a přes tyto hranice nesmí přejít. Kdyby matka dítěti zakázala večer jíst bonbony a dítě přišlo za babičkou, a ta mu to dovolila, tak by dítě mělo zbytečný zmatek v tom, co se po něm vyžaduje.

Předškolní období je obdobím, ve kterém vystupují oba rodiče (matka i otec) rovnocenně. Významnou roli už zde nezastupuje jen matka, ale také otec. Dítě v tomto věku navazuje vztahy s osobami, které jsou mimo jeho rodinu. Je zde důležité navazovat kontakty s vrstevníky, a k tomu je dobrá instituce školky, kde by se dítě mělo socializovat.

Po předškolním období následuje **období školní**. Dítě v tomto období nastoupí do školy a tato skutečnost samozřejmě ovlivňuje i dění v domácnosti. Děti už v tomto období netráví tolik času s rodiči, ale spíše se spolužáky. To znamená, že se děti vymaňují z výhradního vlivu rodiny. Rodiče by v tomto období měli dítěti pomáhat s plněním jeho povinností do školy, a hlavně být realističtí v tom, na jaké výsledky dítě má, tzn. aby po něm rodiče nepožadovali samé jedničky, když je zřejmé že dítě samé jedničky mít nebude. Je zde nutné, aby rodiče byli schopni akceptovat vznikající vztahy s vrstevníky. Jakmile dítě začíná dospívat, tak je zřejmé, že se začne zvyšovat i napětí v rodině. Je to z toho důvodu, že v období **dospívání (adolescence)** dítě preferuje převážně jeho vrstevnickou skupinu, a rodina začíná jít do pozadí. Je důležité, aby rodina nešla do pozadí příliš, a to proto, že dítě si v tomto období začíná hledat svou totožnost. Je zřejmé, že se v tomto období mění i vztahy mezi dítětem a rodičem. „Dítě se začíná během dospívání z primární rodiny uvolňovat a tento průběh ovlivňuje řada faktorů, zejména předchozí vztah k rodičům, typ rodiny a způsob, jak rodiče reagují na separační projevy dítěte“ (Hladká, 2015). Rodiče se těmto změnám velmi těžko přizpůsobují a dělá jim problém vycházet vstříc potřebám dítěte, které se vlivem dospívání změnilo a mění. Děti v tomto období berou rodiče spíše jako protivníka, ale je zřejmé, že to nebude tak ve všech rodinách. V některých rodinách dospívání probíhá

bez jakýchkoliv komplikací, ale najdou se i rodiny, kde dochází k závažnějším roztržkám. Stává se, ale to jen ve zcela výjimečných situacích, že období dospívání naruší pouta mezi generacemi (Vágnerová, 2005).

Jakmile přechází dítě to role dospělého, tak se změní i jeho vztah s rodiči. Je jasné, že tento přechod není jednoduchý ani pro jednu stranu a každá strana má k této situaci jiné postavení. Rodiče se velmi těžko srovnávají s tím, že se z jejich dítěte stal dospělý jedinec a mají tendenci prodlužovat jejich dětství. Jedním ze způsobů, kterým prodlužují dětství jedince je to, že za něj přebírají veškerou jeho zodpovědnost a povinnosti, které by si měl plnit. Hladká (2015) říká, že tímto rodiče v dítěti podporují a upevňují vlastnosti jako je nerozhodnost a nesamostatnost. Tyto vlastnosti jsou pro jejich budoucí život velmi důležité a schopnost vypořádat se s nimi jim bude chybět. Rodiče by se ale také neměli vůči svému dítěti stavit nevšímavě a necitelně. V období, kdy se z dítěte stává dospělý jedinec, by měli rodiče nalézt rovnováhu, aby dítěti pomohli toto období překonat, protože i pro něj je to nová role.

„Děti se v dospělosti začínají osamostatňovat, nejprve odstěhováním se od rodičů, a nakonec sňatkem s partnerem“ (Hladká, 2015). Pro rodiče najednou začne vznikat úplně nový vztah, a to s partnerem nebo partnerkou jejich dítěte. Je důležité, aby se s tím obě strany vyrovnali a snažili se vyjít si vstříc. Je to z toho důvodu, že je zejména pro dítě důležité, aby rodiče dobře vycházeli s jeho/jejím partnerem. Dalším zlomovým bodem v životě rodiče i dítěte je svatba. „Po svatbě se děti svým rodičům odcizují, a to z toho důvodu, jelikož jsou plně samostatní a zakládají si svou vlastní rodinu“ (Hladká, 2015). Rodiče by do této nově vznikající rodiny jejich dítěte neměli vstupovat a nechat veškerá rozhodování na dítěti a jeho partnerovi. Po odchodu dětí z domova se velmi často stává to, že se u rodičů projeví syndrom prázdného hnízda. Ten spočívá v tom, že rodiče mají pocit, že o ně nemá nikdo zájem a že nejsou potřeba. Tento jev se ale neprojevuje vždy, u některých rodičů zase může převážit úleva, že budou mít čas sami pro sebe a nemusejí se o nikoho už starat a mohou se tak věnovat svým koníčkům a zálibám.

Další nově vzniklá situace je ta, kdy se do rodiny narodí vnouče. Je zřejmé, že dítě do rodiny přináší novou energii, radost, ale je také možné, že začnou vznikat nové konflikty v tom smyslu, že prarodiče své děti velmi často a rádi rozmazlují. To nesmí být v rozporu s pravidly, která dítěti stanovili rodiče. V takové chvíli prarodiče podrývají u dětí autoritu rodičů. Je pravděpodobné, že se budou rozcházet názory rodičů a jejich dospělých dětí na

výchovu dětí. Pro dítě je ale důležité, aby se rodiče i prarodiče sjednotili a nastavili si stejná pravidla, které bude dítě dodržovat, jak bylo zmíněno výše v rámci předchozí generace.

Rodiče a prarodiče by si měli nastavit určité hranice, které budou poskytovat nově vzniklé rodině potřebnou samostatnost a nezávislost. „Vztah by měl být rovnocenný a hranice pružné pro případ změněných potřeb obou stran“ (Hladká, 2015).

1.5.3 Vztah prarodičů – vnuků

Role prarodičů je důležitá ihned po narození dítěte, ale v průběhu se jejich role mění a je to dáno zejména společenskými proměnami. Společenskými proměnami se myslí např. rodinné cykly, přístup ke stárnutí, ale v dnešní době také koncept tzv. „aktivního stárnutí“. Pojem aktivní stárnutí se používá až v dnešní době, dříve tento pojem nebyl vůbec známý ani používaný. Aktivním stárnutím se označuje novodobý progresivní přístup ke stárnutí a starým lidem. Tento přístup je v rozporu s klasickou babičkovskou a dědečkovskou rolí, a to zejména z toho důvodu, jelikož nejsou vždy k dispozici vnoučatům a rodině. Hlavními pilíři aktivního stárnutí jsou: princip solidarity, respektu k individualitě a jedinečnosti.

Role prarodičů je důležitá především v případě, nebydlí-li prarodiče se svými vnoučaty pod jednou střechou. Je to z toho důvodu, že přítomnost fyzická je v tomto případě důležitější než přítomnost emocionální a sociální.

Zralost vztahu prarodičů a vnoučat je dána faktory, jako je např. věk, postavení rodiny a ideovými obecnými postoji (Hladká, 2015). Se zralostí vztahu souvisí i rizikové faktory, které jsou zkouškou pro emoční zralost a připravenost prarodičů na jejich novou roli. Za rizikové faktory můžeme považovat krizi biologickou, zdravotní a sociální.

Vztah a jeho utváření mezi prarodiči a vnoučaty je dán mnoha souvisejícími okolnostmi. Mezi tyto okolnosti můžeme zařadit např. fakt, o kolikáté vnouče se jedná, počet vlastních dětí, které prarodiče mají, zda se vnouče narodilo do úplné nebo neúplné rodiny, další okolností může být i vztah prarodičů s rodiči dítěte.

Zaměříme-li se na vývoj vztahu mezi prarodiči a rodiči, mohli bychom jej popsat z pohledu jednotlivých vývojových fází dítěte, stejně, jako jsme jej popsali ve vztahu rodič – dítě. Tento vztah z pohledu vývoje popisují autoři Dytrych a Matějček (1997) následovně: od narození po první rok, batolecí období, předškolní věk, nástup do školy a posledním je období puberty a dospívání.

V období, kdy se dítě **narodí až po jeho první rok** života se u babiček objevují a znovu ožívají jejich „mateřské“ city. Babičky se vrací do období, kdy ony měly své první potomky, jak se s touto rolí vypořádaly a jaké byly jejich děti. U dědečků je toto období náročnější. Je to dáno tím, že dědečkům trvá delší dobu, než si k dítěti najde cestu. Důležité je, aby tato situace nevedla ke konfliktu mezi prarodiči. Konflikt vzniká z toho důvodu, poněvadž se v této situaci přesouvá oblast zájmů, a starší lidé jsou k takovýmto změnám méně přizpůsobiví. Dědeček se nesmí v tomto období cítit odstrčený a ublížený, a to z toho důvodu, jelikož zastává důležité funkce, které jsou potřebné pro všechny členy rodiny. Mezi tyto funkce můžeme zařadit funkci psychologickou, duchovní, morální a obecné opory pro všechny rodinné členy. „To potvrzuje jenom fakt, že pro prarodičovské vztahy jsou podstatné genderové rozdíly, např. větší angažovanost babiček, častější kontakt s rodinou z matčiny strany, nebo fakt, že babičky jsou si bližší s vnučkami, zatímco dědečci s vnuky“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011). V **batolecím období** dochází k prvním konfliktům mezi rodiči a prarodiči. Prarodiče totiž začínají své vnuky rozmazlovat, což se rodičům nemusí líbit. V tomto období je důležité, aby rodiče a prarodiče zaujali jednotný přístup k výchově a aby prarodiče nezpochybovali roli rodičů a nepodřývali jejich rodičovskou autoritu, jak bylo uvedeno výše. Prarodiče by si měli uvědomit, že hlavními vychovateli jsou rodiče, ne oni. V tomto období přichází na řadu funkce nastavování tzv. biologického zrcadla dítěte. Znamená to napodobování dětí dospělými. Tato funkce slouží k vývojové stimulaci obou stran, ovšem nesmí se přehánět, jelikož by mohlo vést k přetížení a vyčerpání dítěte. Kolem dvou let pak děti přejímají tzv. „rodinnou identitu“, což je vědomí vlastního já vzhledem k ostatním členům nejužšího rodinného kruhu, orientují se v rodinných vztazích a zjišťují jednotlivé funkce členů rodiny i sebe samotných. V **předškolním věku** je největším problémem velká sugestibilita, což znamená, že dítě „bez odporu a kritiky přijímá to, co jim s dostatečnou autoritou předkládá, napodobují cokoli a svou řečí a chováním odrážejí prostředí, ve kterém vyrůstají“ (Hladká, 2015). Dalším problémem, který se v tomto období může vyskytovat je konformismus. Konformismus znamená, že děti „vědomě chtějí být takovými, jako jsou druzí, dbají na určitý řád ve věcech, rozlišují, co se má a co nemá dělat a velmi dobře si osvojují návyky“ (Hladká, 2015). Už nikdy nebude konformismus stejně, nebo dokonce i více silný než právě v tomto předškolním období. Je důležité, aby se lidé, kteří se objevují v jeho nejbližším okolí stali jeho pozitivním vzorem. S nástupem dítěte do školy jej prarodiče chrání před jeho přetížením. Prarodiče jsou k dítěti mnohem shovívavější než právě rodiče, což může být dáno několika důvody:

- 1) prarodiče se nachází ve věku, kdy se na věci dívají s větším odstupem a více si připomínají své dětství, ví více o hodnotách a že nezávisí tak na školním hodnocení;
- 2) je aplikováno pravidlo více dětí, což znamená, že dochází k rozložení požadavků na nadání a výkony vnoučat, tzn. že jednotlivé děti nejsou tolik zatěžovány.

V každém případě si ale musí dát prarodiče pozor na nadměrné ochranářství svých vnoučat.

V pubertálním a dospívajícím období dochází ke konfliktům. Tyto konflikty jsou dány především rozdílnými postoji k životu a hodnotám, které jsou od sebe natolik vzdálené, než aby se s nimi prarodiče mohli ztotožnit. Prarodiče se s tím neztotožní z toho důvodu, jelikož jejich mládí je příliš vzdálené od mládí vnoučat.

Během těchto pěti období můžeme najít dva odlišné vrcholy:

- 1) první vrchol – nachází se v období předškolního věku dítěte („akceptace především emocionální – automatická, spojená s přirozeným pečovatelským vlivem prarodičů, který je intenzivní a oboustranně vyhledávaný“ (Hladká, 2015).)
- 2) druhý vrchol – v období mladé dospělosti (k emocionálním vazbám, pokud byli dostatečně v raném dětství rozvinuty, se přidává iracionálně zpracovaná akceptace. Prarodič je někdo, kdo nám může ještě poskytnout péči a podporu, ale také už je tím, který ji i vyžaduje (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

Vztah mezi prarodiči a vnoučaty je přínosem pro obě strany. „U prarodičů dochází ke změnám v obecné rovině procesů stárnutí (jak fyzické, tak i psychické změny) a k nově objevujícím se potřebám (potřeby jistoty, podpory, bezpečí, soukromí a komunikace). Zdrojem prostřednictvím kterého mohou prarodiče tyto změny uspokojovat, se stává rodina a její mladší členové (vnoučata). Vnoučata se zde stávají jakousi kotvou v sociální struktuře, ve které by se mohli starší dospělí ztrácet“ (Hladká, 2015).

Vztah mezi prarodiči a vnoučaty má pro vnoučata ten přínos, že vnoučata akceptují prarodiče a proměňují se v souvislosti s věkem a s tím souvisí i to, jak se prarodiče ve vztahu ke svému vnoučeti angažují. Je samozřejmé, že v tomto vztahu dochází i k obousměrné výměně informací. Nejprve se zaměříme na informace, které prarodiče dávají dětem. V první řadě prarodiče své vnouče podporují v jazykových, kulturních a vědeckých znalostech. Předávají vnoučeti kulturní a jazykové bohatství, rodinnou historii a podporují u dětí sebeúctu a vědomí vlastní identity. Vnuci zase předávají svým prarodičům zkušenosti a znalosti ohledně cizích jazyků a v dnešní době především ICT dovedností. Prarodiče jsou pro svá

vnoučata také vzorem, jak zvládat úkoly moderní doby v pozdním věku a jsou i mediátorem ve vztahu k rodičům.

V této kapitole jsme si řekli, že u generací dochází k vzájemnému předávání informací, které se v současné době označuje pojmem mezigenerační učení. Tímto pojmem se budeme dále zabývat detailněji i v následující kapitole.

1.6 Komunikace v rodině

Komunikace je společenský proces, z tohoto důvodu používáme termín sociální komunikace. Sociální komunikace nám slouží především k tomu, abychom se mezi sebou vzájemně dorozuměli. Prostřednictvím komunikace můžeme vyjádřit naše potřeby, pocity a myšlenky. Potřeba komunikovat s ostatními lidmi je natolik důležitá a natolik využívaná, že si v dnešní době ani neuvědomuje její význam a smysl, ale spíše ji bereme jako samozřejmost. Možnost mezi sebou verbálně komunikovat ale samozřejmost určitě není.

„Komunikace znamená obecně lidskou schopnost využívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů“ (Klenková, 2006). Definic můžeme najít mnoho, ale ve většině případů nezahrnují všechny aspekty, které by zahrnovat měly.

Úkoly, které by komunikace měla plnit jsou: informovat, instruovat, přesvědčit, vyjednat nebo se domluvit, pobavit se, kontaktovat a v neposlední řadě je jejím úkolem i předvést se před ostatními.

„Komunikaci neboli dorozumívání lze v obecné rovině chápat jako složitý proces výměny informací, jehož základ tvoří čtyři stavební prvky, které se navzájem ovlivňují:

- komunikátor (osoba sdělující něco nového, zdroj informace)
- komunikant (příjemce informace, který na ni nějakým způsobem reaguje)
- komuniké (nová informace, obsah sdělení)
- komunikační kanál (nezbytná podmínka úspěšné výměny informace)“ (Klenková, 2006).

Komunikační kanál nám představuje cestu, prostřednictvím které si vzájemně předáváme informace.

V komunikaci hraje hlavní roli verbální projev. Co to konkrétně znamená? „Do **verbální komunikace** spadají všechny komunikační procesy, které se realizují pomocí mluveného,

ale i psaného slova“ (Klenková, 2006). Ve verbální komunikaci dochází k předávání informací mezi komunikátorem a komunikantem. Role, které během komunikace zastáváme, se ale v jejím průběhu mohou měnit. V mluvené komunikaci je důležité, aby obě strany, komunikátor i komunikant, chápali význam a obsah sdělení (Havlová, 2009).

Dalším druhem, pomocí kterého se můžeme domluvit, je **nonverbální komunikace**. Nonverbální nebo také neverbální komunikace představuje sdělení informací, avšak beze slov, tedy pomocí mimoslovních prostředků. Zajímavým faktem je, že tyto mimoslovní prostředky používáme i ve verbální komunikaci. Mezi mimoslovní prostředky bychom mohli zařadit např:

- gestiku – gesta
- haptiku – doteky
- mimiku – výraz tváře
- proxemiku – vzdálenost mezi komunikátorem a komunikantem
- kineziku – pohyby
- posturologii – postoj, uspořádání těla v prostoru

Původem mimoslovních prostředků jsou gesta, které ale využíváme i ve verbální komunikaci, jak jsme si již výše řekli. Pokud jsou účastníci komunikace více emoční, a právě v momentu komunikace mají emoce zvýšené, zvyšuje se i používání gest. „Bylo zjištěno, že mezi typické negativní signály můžeme zařadit dotýkání obličeje, zaťaté pěsti nebo manipulace s předměty (taháním za uši, nosu a mnutí rukama)“ (Havlová, 2009). Opakem negativních signálů jsou signály pozitivní, mezi které bychom mohli zařadit signály přátelství a otevřenosti, které se projevují pomocí gesta otevřených dlaní a dalších.

Naše práce je zaměřena na mezigenerační soužití rodin, pro což je velmi důležitá i komunikace mezi členy, kteří žijí v jedné společné domácnosti. Komunikace mezi členy rodiny je důležitá především z důvodu potřeby výměny informací, zkušeností a znalostí. Tato komunikace předávají většinou starší, více zkušenější členové těm mladším, méně zkušeným. Informační proud se může pohybovat samozřejmě také opačným směrem (zejména v souvislosti s moderními technologiemi nebo socioekonomickými aspekty, které nemají starší členové rodiny zažité), ale pořád se tu objevuje jeden a ten samý vzorec (předávání zkušeností, znalostí a dovedností). Pokud by členové domácnosti mezi sebou

nekomunikovali, tak by k přenosům výše zmíněných věcí nedocházelo, a tudíž by nebylo toto soužití přínosné pro žádnou ze stran a rodina jako taková by ztrácela na důležitosti.

Komunikaci v rodině můžeme zařadit do komunikace v malé sociální skupině. Stejně jako jsme sem zařadili rodinu, mohli bychom do této skupiny zařadit i školní třídu, skupinku spolupracovníků, vrstevníků aj. Všechny tyto skupiny se sem řadí z toho důvodu, jelikož se členové skupiny vzájemně znají, komunikují společně tváří v tvář, setkávají se a mají společné zájmy a cíle.

1.7 Tradiční a postmoderní rodina

S ohledem na neustálý vývoj podoby rodiny rozlišujeme pojetí tradiční, moderní a postmoderní.

1.7.1 Tradiční rodina

Za dob našich pra-pra-prababiček a pra-pra-pradědečků si zpravidla nemohli svého partnera/manžela vybírat oni sami, ale vybírali jim ho rodiče, a to především z důvodu ekonomického, majetkového a v neposlední řadě společenského postavení budoucího partnera. Nebylo to tak, jak je tomu v dnešní době, že si mladí lidé berou toho, koho si sami vyberou a berou se z lásky. Dvěma mladým lidem vybrali partnery rodiče a ti si postupně museli mezi sebou vytvořit vztah, který se až následně v lásku mohl vyvinout. Pokud byl pár sezdaný v kostele (což bylo velmi časté vzhledem k razantně většímu zastoupení věřících osob ve společnosti), svatební slib podle křesťanské tradice nebylo možné jednoduše zrušit. I přes výrazný posun k větší liberálnosti manželský slib, ve kterém si budoucí manželé slibují trvalou lásku a věrnost podtrženou v neposlední řadě frází „dokud nás smrt nerozdělí,“ dodnes zůstává důležitým symbolem vzniku manželství.

V tradiční rodině byly role jasně dané. Otec, jakožto hlava rodiny, byl i jejím živitelem a matka, žena, měla na starosti chod domácnosti a děti. Matka neměla pravomoc zasahovat otcí do jeho rozhodování, protože se v této době nebrala role ženy jako rovnocenná. Žena v této době sloužila, dalo by se říct, jako služka, která obstará domácnost a děti a tím její pravomoci končí.

V tradiční rodině mělo velký význam i mezigenerační soužití, a to z důvodu hospodářství. Pro tradiční rodinu bylo typické hospodářství a zemědělství a k tomu bylo potřeba většího počtu lidí. Velká rodina byla prospěšná, jelikož se nemuseli shánět cizí lidé, protože všichni práci obstarali členové jedné rodiny. V tomto ohledu fungovalo i předávání zkušeností.

Zkušenosti předávali starší členové těm mladším, méně zkušeným. Tradiční rodina si byla dle našeho názoru velmi blízká a myslíme si, že bychom si z ní v některých ohledech, například ve společném soužití a předávání, zkušeností měli vzít příklad.

1.7.2 Moderní rodina

„Moderní rodina se začala objevovat koncem 19. století., kdy se nejprve odloučil zaměstnaný muž od své rodiny, bydliště i od svého zaměstnání (Možný, 2008). Přejít od tradiční rodiny k moderní způsobili i další změny, které se týkaly předmanželského sexu. Předmanželský sex nebyl v rigidně křesťanské kultuře povolen.

Další změny, které přinesl společenský vývoj byla hormonální antikoncepce. Vynalezením hormonální antikoncepce došlo k tomu, že si ženy mohly regulovat samotné početí, a tudíž byl rozdělen intimní vztah na sex a samotné početí (Majerová, 2011). Koncem 50. let 20. století si ženy v důsledku možnosti regulace otěhotnění, začaly mnohem aktivněji budovat svou pracovní kariéru.

Dále v tomto období došlo i k tomu, že bylo zrušeno doživotní křesťanské manželství (Majerová, 2011). Nové pojetí manželství již bylo postaveno na lásce, nikoli na společenském postavení budoucího partnera.

Další změnou byla ztráta funkcí tradiční rodiny. Vznik institucí jako jsou školství a zdravotnictví převzaly rodičovské role. „Škola a masmédiá nahradila dětem vzdělání, nemocnice převzaly péči o staré a nemocné a rodině zůstala jen zábava, konzum a citové bezpečí“ (Možný, 2006).

Talcott Parsons, představitel funkcionalismu, objevuje pojem nukleární rodina. Při budování teorie rodiny se opíral o americkou rodinu 50. let 20. století, která představovala určitý ideál toho, čím by se tato rodina měla vyznačovat (Možný, 2008). Americkou rodinu by měl tvořit šťastný pár, který vychovává své děti někde na předměstí, kde mají domek se svou vlastní zahrádkou, kde si děti mohou hrát (Chvilíčková, 2019). I tato rodina měla poměrně jasně vymezené role, které plní žena a muž. Jelikož jsou do této rodiny zahrnuti pouze rodiče a děti, setkáváme se zde také s pojmenováním nukleární rodina. Ta se stala „základní jednotkou, která převažovala všechny formy rodiny a byla oporou a stavebním materiálem pro rodinné systémy“ (Chvilíčková, 2019).

1.7.3 Postmoderní rodina

Znakem postmoderní rodiny je individualizace. Individualizace v tomto pojetí znamená to, že v rodině jsou na prvním místě zastoupeny individuální zájmy otce a matky, kteří se chtějí realizovat a budovat si svou pracovní kariéru. V tomto důsledku dochází ke snižování plodnosti, protože v postmoderním věku není pro děti místo (Majerová, 2011).

Rodina v postmoderní době ztratila svou hodnotu, kterou mívala dříve v důsledku toho, že se v této době zvýšila rozvodovost a stále více manželských párů odkládalo narození potomka, jak jsme si již uvedli výše.

2 VÍCEGENERAČNÍ RODINA A JEJÍ SOUŽITÍ

Předchozí kapitola nám nastiňovala základní pojmy o rodině, které jsou velmi důležité pro to, abychom byli schopni lépe pochopit druhou část naší práce, která je pro téma této práce stěžejní z hlediska teoretického zakotvení.

Zaměříme se v ní na soužití rodin a specifika, která toto soužití s sebou nese. Soužití dvou a více generací pohromadě nemá jen samá pozitiva, ale nese s sebou i řadu negativních a méně příjemných věcí. Zda převažují spíše negativa nežli pozitiva, to je velmi individuální.

Se soužitím více generací pohromadě souvisí i pojmy jako mezigenerační vztahy a učení a sendvičová generace. V neposlední řadě musíme určitě zmínit i to, jak se s postupně přibývajícím věkem mění rodiče nebo prarodiče, což znamená, že je potřeba, aby se o ně mladší členové postarali a byli jim nápomocni při zvládnání základních životních potřeb.

2.1 Mezigenerační vztahy

Mezigenerační vztahy představují vztahy mezi různými generacemi. Vztahy mezi generacemi tvoří mezi sebou síť vztahů, které bývají mnohdy komplikované a nepřehledné. V minulosti si mezi sebou generace předávali stejné nebo alespoň podobné hodnoty a výchova se nesla se smyslu přípravy na život, jaký vedli rodiče či prarodiče. V dnešní době se ovšem tyto hodnoty výrazněji mění. Zaměříme-li se na podrobnější problematiku vztahů mezi generacemi, pravděpodobně se setkáme se třemi typy názorů, které lze definovat jako – objektivní, subjektivní a předsudky (Cibulec, 1980).

- **Objektivní názory** – patří jsem takové názory, kde si jsou aktéři vědomi vlastních nedostatků a předností, ale na druhou stranu dokáží vidět nedostatky i přednosti generace druhé. Je samozřejmé, že tento typ názoru mezi generacemi by měl být žádoucí ve většině vztahů.
- **Subjektivní názory** – tento typ názoru je obecně převažující. Aktéři si nepřipouští chyby vlastní generace, ale u generace druhé je vidí. Subjektivní názory mají svůj původ především v osobnostních (charakterových) vlastnostech každého jedince. Co je ale důležité zmínit je fakt, že vlastnosti tohoto typu si přebíráme z velké části právě z rodiny, a to od svých rodičů či prarodičů. Rodina nejspíše zaujímala nekritický postoj k jiným generacím, což se přeneslo i na jejich děti a pomohlo jim to utvořit si vlastní názor a postoj k jiné generaci.

- **Předsudky** – „jsou ve své podstatě zkostratělé a afektivní emocionální postoje na bázi iracionality a averze“ (Cibulec, 1980). Představují neobjektivní názory vůči jiným lidem a generacím. Svůj původ mají v období dětství, kdy rodiče utvářeli naše názory o světě, který je kolem nás. Předsudky jsou ovlivněny především osobou, které měli v dětství velkou míru disciplíny, poslušnosti a podřizovali se spíše vůli rodičů.

Ve vztazích mezi generacemi existuje v dnešní době velká míra předsudků, které si generace mladých a generace starších lidí vůči sobě utvářejí. Posuzovat ostatní lidi je ovšem přirozená vlastnost lidstva od svého počátku. Zde si uvedeme konkrétní příklad řeckého filozofa a lékaře Galentose (žil v letech 129–199 n. l.), který řekl: „Já ovšem netvrdím, že je třeba věnovat pozornost každému, ať si hovoří o čemkoliv, ale starým lidem, kteří prožili nejlépe svůj život. V průběhu času i bez nich sám poznáš a pochopíš, jakých ses dopustil chyb. Zatím stačí, když mi uvěříš, že nikdo není prost afektů a chyb, ani kdyby měl sebelepší povahu a byl vychován v sebelepších způsobech, ale každý chybuje, zejména dokud je mlád“ (Cibulec, 1980). V tomto moudru lze vidět, že i Řekové přemýšleli nad vztahy mezi generacemi.

I když se jedná o několik tisíc let staré moudro, souvisí zcela nadčasově i s dnešní dobou. Velká část mladých lidí si nedokáže představit, co a jak prožívali jejich prarodiče či rodiče a svým úhlem pohledu se upínají na to, jak je dnešní doba v nadsázce řečeno „ta nejtěžší, jaká kdy existovala.“

Je zřejmé, že pro každou generaci je typická jiná věc, která v té době nebyla příliš pozitivní, ale s odstupem času ji pak vnímá jinak. Nad věcmi, které pro jedince dříve znamenaly „konec světa,“ se za několik let může jen pousmát a považovat je za malichernosti. V tomto dle našeho názoru spočívá velká rozdílnost generací, kterou si mladší generace nemůže uvědomit, neboť zde není přítomen právě časový odstup. Starší osoby, které si prožily velké množství různých událostí vidí ty dnešní díky historické zkušenosti jinak a totéž se postupem času přenáší na další generaci, aniž by to dokázala jakkoli ovlivnit.

Rozebereme-li vztahy mezi generacemi v obecné rovině, zajisté si všimneme toho, jaká stanoviska vůči sobě navzájem zaujímají generace. Je možné vidět pohled na soužití mladší a starší generace, a taktéž pohled na rodinné vztahy.

„Podíváme-li se hlouběji na vztahy mezi mladými a staršími generacemi i uvnitř těchto generací, zjistíme, že je mezi nimi jistý rozdíl. Ve své podstatě lze hovořit o následujících

stanoviscích: nepřátelské až agresivní, antagonistické; nekritické, zaměřené jednostranně; opatrnické; neutrální; pozitivní; přátelské; ambivalentní“ (Cibulec, 1980).

- **nepřátelské až agresivní, antagonistické** – vyskytuje se jen ve velmi malé míře a důvodem je především permanentní nepřátelství a nesmířlivost mezi mladší a starší generací v rodině. Toto stanovisko značí silně narušené rodinné vztahy a vážnou poruchu v chování jednotlivých členů rodiny vůči sobě navzájem. Mírnější formou může být např. velmi tvrdá výchova ze strany rodičů, kdy si rodiče ve své podstatě ani neuvědomují že přehnaná disciplína a poslušnost může u dětí vyvolat vzpouru vůči nim a taktéž i nepřátelský postoj, který si děti můžou odnést i do dospělosti následně do období stáří. Dalším důvodem může být i nedobrovolné soužití více generací pohromadě, vyskytující se alkoholismus nebo trestná činnost v rodině, ze které se chce jedinec vymanit.
- **nekritické, zaměřené jednostranně** – ve své podstatě patří do výše zmíněného stanoviska, jen není tak viditelné, ale účinky má obdobné. „Nekritický postoj je zpravidla veden negativně směrem k jiné generaci a silně pozitivně směrem k vlastní. V nekritickém postoji se skrývá i zastírání neúspěchů, které jedince potkaly během jeho života, je v něm i jisté zlehčování úspěchů příslušníků generace druhé“ (Cibulec, 1980). Vyvolává napětí mezi příslušníky rodiny a je ve velké míře i původcem mnoha konfliktů, které se v rodině vyskytují.
- **opatrnické, neutrální** – nositel se bojí zaujmout jakýkoliv postoj, ale hlavně se bojí zaujmout ten kritický vůči ostatním generacím. Můžeme ho nejčastěji vidět na lidech ve středním věku, kteří se nezařazují do mladší generace, ale ještě se necítí být ani v generaci starší. Lidé si tímto způsobem chování obvykle ulehčují řešení problémů, které se ve vztazích mezi generacemi objevují.
- **pozitivní až přátelské** – nejžádanějším stanoviskem v mezigeneračních vztazích. Stanovisko je založeno na osobnostní síle, rozumové a morální vyspělosti, správném a přiměřeném posuzování lidí, ale také na umění jednat s lidmi (Cibulec, 1980). Pozitivní až přátelské stanovisko může zastávat jen člověk, který si je vědomí svých nedostatků i předností, ale také je vidí i u jiných. Je zde snaha zlepšovat a zkvalitňovat tyto vztahy.
- **ambivalentní** – neřadí se mezi neutrální stanoviska, ale označuje názory, které vznikly na základě špatných i dobrých zkušeností s jinými generacemi. Stanovisko

ambivalentní můžeme nalézt u lidí, kteří neměli příliš dobré dětství, ale v dospělosti žili ve spořádaném životě.

2.2 Mezigenerační soužití

Mezigenerační soužití představuje soužití dvou a více generací v jednom domě či bytě společně. Společné soužití více generací poskytuje členům rodiny pocit bezpečí, pochopení a vzájemné pomoci v případě potřeby. Je důležité, aby v soužití panovala přirozená úcta ke starším, ale zároveň i respekt a podpora mladších členů rodiny. Základem pro správné fungování vícegeneračního soužití je vzájemné pochopení členů rodiny a následné rozdělení funkcí. „Fungující rodina musí mít možnost rozhodovat sama o sobě a nést sama za sebe zodpovědnost“ (Klevetová, Dlabalová 2008). V dnešní době je toto soužití velmi perspektivní, a to už z důvodu sociálního, ekonomického, tak i praktického.

Uvedeme si modelový příklad jedné rodiny, která bydlí v domě, kde se vykytuje generace mladší i ta starší. V tomto domě bydlí jedno dítě (4 roky), mladí manželé (25 a 26 let), teta (57 let) a babička (78 let). Bydlí ve velkém domě, ve kterém každá generace má svou vlastní bytovou jednotku. Hlavním důvodem pro společné bydlení byl ten, že mladá generace se ocitla v situaci, kdy očekávali příchod potomka a chtěli bydlet společně. U jejich babičky se jim naskytla možnost opravit si spodní patro rodinného domu, kde by mohli dočasně bydlet, než naspoří peníze, které jim umožní další případný samostatný rozvoj. Byli si vědomi rizik, které toto soužití obnáší, a to především z toho důvodu, že mladí manželé již dříve bydleli se svými rodiči a prarodiči ve společném domě.

Výhody, které společné bydlení přináší, jsou nezanedbatelné, ale je zde i několik negativ. Mezi **výhody** bychom mohli zařadit např. ekonomickou stránku, stránku pečovatelskou – ať už o dítě nebo babičku, naopak **nevýhodou** tohoto soužití je fakt, že se generace vůči sobě navzájem musejí ohlížet vzhledem k do určité míry společným prostorům a může docházet k častějším konfliktům.

Vícegenerační soužití má pozitivní vliv i na výchovu dítěte, kdy dítě vidí a uvědomuje si starost a péči o starší členy rodiny. Rodiče by si v tomto případě měli uvědomit, že dítě vidí, jak se oni chovají ke svým rodičům či prarodičům a jaký dávají dítěti příklad do budoucna, kdy se i oni mohou ocitnout v takové situaci. Je důležité, aby se rodiče chovali ke svým rodičům či prarodičům slušně, s úctou i respektem a dali tak dobrý příklad k tomu, aby se i jejich děti v dospělosti chovali ke svým rodičům stejným způsobem.

Soužití, kdy žije více generací pohromadě v jednom domě či bytě lze charakterizovat v celé škále. Klevetová (2017) tuto škálu charakterizuje od ideálního, přes pozitivní až po negativní soužití.

- **„rovnocenné (realistické) soužití** – je nejžádanějším základem ve vztazích uvnitř rodiny a je pohodou mezi generacemi; předpokladem jsou vyvážené osobnosti, které akceptují zájmy starší generace
- **Liberální (volné) soužití** – každý si dělá, co chce, nejsou pravidla a určení hranic; je zde patrné zeslabení citových vazeb, neuvědomování si povinností ke starším generacím a nerespektování jejich citových, fyzických a hmotných potřeb zejména v období nesoběstačnosti
- **Podbízivé soužití** – rodiče si kupují své děti, zvláště v případech, kdy jejich děti o ně nemají zájem; je zde patrná bezmoc vůči mladší generaci a snaha o zachování zdání dobrých vztahů
- **Nesmiřitelné soužití** – je zde silně negativně vyhraněný, sobecký a nemorální postoj, který nepřipouští vzájemný styk mezi mladší a starší generací
- **Vynucené soužití** – několik generací je nuceno bydlet spolu, jedná se o nedobrovolné soužití generací, které však nemusí mít vždy v sobě negativní stanoviska (péče o prarodiče v době nemoci)
- **Vychytralé soužití** – využívání rodičů nebo prarodičů s předstíraným zájmem o ně (finanční podpora, pomoc s dětmi, v domácnosti atd.)“ (Klevetová 2017).

S mezigeneračním soužitím souvisí i pojem **mezigenerační solidarita**. Tento princip jde napříč generacemi (Georgi, Höschl, Vidovićová a kol., 2014). Spočívá na vzájemném respektu mezi jednotlivými členy, který je důležitý pro společné soužití. Mezigenerační solidarita mezi generacemi spočívá ve vzájemném porozumění, soudržnosti a podpory mezi členy rodiny, ale také ve společném sdílení určitého rizika a zásad reciprocity, tzn. rodiče dětem dříve pomohli a ony naopak pomohu jim, takže jim oplatí pomoc, podporu, ale také se může jednat o péči, kterou dětem rodiče věnovali v jejich dětství a teď, když jsou staří a tuto péči nezvládají, je řada na dětech.

2.3 Mezigenerační učení

V této kapitole si řekneme něco více o mezigeneračním učení, o jeho průběhu a o jeho obsahu. Než se tedy zaměříme na konkrétní pojem, kterým je mezigenerační učení, musíme si nejprve specifikovat oblast, do které mezigenerační učení patří. Mezigenerační učení spadá do obecné skupiny, která se nazývá jak jinak než učení.

2.3.1 Učení

Mezigenerační učení spadá do obecné skupiny učení. Učení je aktivní a tvořivý proces, který se u lidí projevuje již v raném dětství. „Rozšiřuje náš genetický základ, který nám byl dán již v prenatálním období. Učení formuje osobnost jedince a jeho chování“ (Chvilíčková, 2019).

Možná definice pojmu učení obecně je následující: „učení je proces, jehož důsledkem je modifikace psychických, event. somatických funkcí, která vzniká na základě zkušenosti. Učení může vést k trvalejší změně v prožívání, uvažování i chování“ (Vágnerová, 2007). Podobně jako Vágnerová, definuje učení i Čáp a Mareš (2007) „učení znamená získávání zkušeností, utváření a pozměňování jedince v průběhu jeho života. Naučené je opakem vrozeného“.

V obou výše uvedených definicích zaznělo slovo zkušenost. „Zkušenost je tedy výsledkem učení, která má charakter nějaké změny (např. postoje, chování atd.)“ (Vágnerová, 2007). Je zřejmé, že každý jedinec se učí různě, získává jiné zkušenosti. Tyto zkušenosti jsou ovlivněny mnohými podněty, které mohou být vnější i vnitřní.

„Funkcí učení je adapce na prostředí, v němž jedinec žije. Ve vztahu k němu může mít proměna daná učením adaptivní i maladaptivní charakter. To znamená, že za určitých okolností může prožívání a chování i zhoršovat. Člověk se může např. naučit reagovat ve stresu na agresi“ (Vágnerová, 2002).

Společně s řadou možných definic učení existuje zároveň také celá řada **teorií**, která souvisí s učením. Za nejstarší teorii učení je považována teorie asociační, která „vysvětluje rozvoj poznání jako postupné a samovolné vytváření stále nových společenství“ (Chvilíčková, 2019). Za další teorii učení se považuje teorie asocianistická, reflexní, behavioristická i nebehavioristická, teorie učení tvarové psychologie (gestalt) dále Piagetovate teorie, teorie sociálního učení, kognitivní teorie a v neposlední řadě i teorie pokus-omyl.

Proces učení si prošel dlouhým vývojem a základní chápání tohoto pojmu se odvíjí od užší nebo širší roviny. Užší rovina znamená, že učení je vědomý a záměrný proces, jehož výsledkem jsou získané znalosti, dovednosti, postoje a návyky. V užší rovině učení přispívá i k motivaci. Širší rovina učení nám pojednává spíše o názorech, postojích a hodnotách. Pomáhá nám žít lépe ve společnosti (Čáp, Mareš, 2007). Mezigenerační učení spojuje prvky jak širšího, tak užšího učení.

Díky učení je člověk více aktivnější, přizpůsobivější. Pomáhá člověku se měnit a převážet, ale také se prostřednictvím něj člověk vyvíjí a neustále posouvá. Tudíž, můžeme říct, že učení je proces, nikoli jev. Je to z toho důvodu, jelikož jev je konstantní, což se o učení říct nedá. Učení se stále více a více rozvíjí, a tím pádem se rozvíjí i člověk.

2.3.2 Mezigenerační učení

V předchozí kapitole jsme si vymezili obecně pojem učení, do kterého mezigenerační učení patří. V této kapitole se s tímto učení seznámíme podrobněji.

„Mezigenerační učení je v nejobecnějším smyslu proces setkávání a vzájemného předávání učebních podnětů a obsahů mezi lidmi různých generací“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

„Vztáhneme-li tuto definici mezigeneračního učení k obvyklým kategoriím učení, můžeme konstatovat, že se jedná jak o učení záměrné, tak nezáměrné, jak vědomé, tak nevědomé, dále senzomotorické, verbálně kognitivní či sociální učení, celoživotní a všeživotní, formální, neformální a informální“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

Odlišným znakem mezigeneračního učení od ostatních druhů učení je, že se v něm zarazí účastní lidé různých generací, tedy různých věkových kategorií. Může se jednat o generace, které jdou za sebou (rodič – dítě), nebo také generace ob jednu (prarodič – vnuk) nebo dokonce i ob dvě (teta – praneteř).

„Mezigenerační učení je postup, který si klade za cíl přivést lidi dohromady cílevědomými, vzájemně prospěšnými aktivitami, které podporují větší porozumění a respekt mezi generacemi, a mohou přispět k budování soudržnosti komunit“ (Fischer, 2008 cit. dle Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

Je to taktéž „proces, jehož prostřednictvím získávají jedinci všeho věku dovednosti a znalosti, ale také postoje a hodnoty, a to z každodenních zkušeností, ze všech dostupných

zdrojů a všemi způsoby v jejich vlastních, žitých světech“ (Hatton-Yeo, 2008 cit. dle Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

Mezigenerační učení je obvykle spojováno převážně s rodinným prostředím, ale společenské změny, které probíhaly ve 20. století přispěly k tomu, že se o něm začalo uvažovat i ve vztahu ke škole, komunitě a pracovišti.

V souvislosti s mezigeneračním učení je nutné uvést i mezigenerační studie. „Mezigenerační studia bývají chápána jako soubor znalostí (teoretických, výzkumných, aplikačních) a aktivit (zejména z oblasti veřejné politiky a mezigeneračních programů), jež jsou zaměřeny na vytváření přínosů z mezigeneračních interakcí, jako jsou setkávání a výměny mezi lidmi z různých generací, jejichž hlavními komponenty jsou teorie, výzkum, politika a praxe“ (Sánchez, 2006).

Výše jsme si uvedli dvě definice, které se týkají vymezení pojmu mezigeneračního učení. Toto vymezení je ale velmi široké, tudíž definice nejsou jednoznačné a různí autoři je mohou uvádět odlišně.

V mezigeneračním učení sehrály velkou roli společenské změny, především změny demografické ve smyslu stárnutí populace. Z tohoto důvodu začaly vznikat mezigenerační programy, které vedly ke zkvalitnění života starších, znovuzачlenění těchto starších lidí do společnosti, a tak přispěly k výměně informací, zkušeností a znalostí mezi generacemi mladých a starších.

První mezigenerační programy se zaměřením na vztahy mezi mladší a starší generací začaly vznikat v USA, a to v roce 1963. Dále o mezigeneračním učení pojednával například film s názvem „Close Harmony“, který spočíval v tom, že se studenti základní školy se spojili se seniory z domova a společně se podíleli na vzniku pěveckého sboru. Další publikací, jenž je spojena s USA je čtvrtletník „Journal of Intergenerational relationships“, který vychází od roku 2003 a prezentuje výsledky výzkumné činnosti, ale také i politickou iniciativu v tomto směru. Ta je dobře patrná také v činnostech státních institucí Německa a Velké Británie a má zde již poměrně hlubokou tradici - obě země se strukturální podpoře mezigeneračního učení věnují již desítky let.

Mezigenerační učení u nás v České republice nemá tak dlouhou tradici jako ve výše uvedených zemích, neznamená to ale, že se u nás mezigenerační programy nevyskytují. Nalézt je u nás můžeme především v podobě kurzů neformálního vzdělávání. V těchto kurzech není mezigenerační vzdělávání hlavní prioritou, tou je studium zájmového předmětu

každým jednotlivým účastníkem (např. učení se cizím jazykům nebo ovládním informačních technologií apod.). Mezigenerační učení je zde až přirozeně vyplývající druhořadou záležitostí a zároveň přidanou hodnotou, neboť se v těchto studijních skupinách často objevuje více účastníků, kteří jsou příslušníci různých generací a k mezigeneračnímu učení tak dochází přirozeně interakcí mezi nimi.

Mezigenerační programy jsou v České republice realizovány prostřednictvím rodinných center, komunitních škol nebo center, domovů pro seniory nebo azylových domů. Vyplývá z toho tedy fakt, že v České republice jsou mezigenerační programy spojovány především s prostředím rodiny a seniorů.

„Dnes se mezigenerační učení zaměřuje především na dvě oblasti – oblast informálního mezigeneračního učení v jedné rodině a druhou oblastí je mezigenerační učení v rámci neformálních kurzů a programů (buď v kontextu jedné rodiny, nebo mezi generacemi, které ale netvoří rodinu)“ (Chvilíčková, 2019).

2.3.3 Mezigenerační učení v rodině

„Pokud chápeme lidské učení jako nekončící proces, který nepřetržitě doprovází lidské žití, můžeme bezesporu říci, že rodina je místem, kde jsme se mnohému naučili, učíme a ještě naučíme“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b).

„Učení v rodině se neomezuje jen na určité věkové období, i když je zřejmé, že v každé vývojové etapě se učíme jiným způsobem, rozdílným věcem a také jinak přijímáme to, co se učíme“ (Kamanová, 2009). Z toho je zřejmé, že i mezigenerační učení v kontextu rodiny prochází určitými změnami, které zpravidla nelze ovlivnit. Těmito změnami může být například věk členů, osamostatnění a zrání každého rodinného člena a interpersonální vztahy. V určitém věku všech zúčastněných se také mění jednotlivá témata, o která se člověk zajímá více či naopak méně.

„Velmi užitečným konceptem, od kterého lze odvíjet vnitřní podmínky pro mezigenerační učení v rodině, je koncept kultury rodiny, koncept mezigenerační solidarity a několik dalších zajímavých interpretačních schémat“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b). „Kultura rodiny je podle Cherriové (2008) definována čtyřmi základními aspekty: atmosféra rodiny, soudržnost v rodině, komunikace a učení“ (cit. dle Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b). Rodina, ve které je pozitivně ovlivněná rodinná kultura je rodina, ve které panuje přátelská atmosféra, členové rodiny společně otevřeně komunikují a je mezi nimi velké míra

soudržnosti. Rodina, která má pozitivní rodinnou kulturu, je analogická s konceptem učící se organizace, tudíž ji lze označit za učící se organizaci, jiným slovem učící se rodinu, pro kterou je podstatná kultura silného sdílení a učení se mezi svými členy (Cherri, 2008). Z toho vyplývá, že čím více je kultura sdílení a učení větší, tím úspěšnější rodina je (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b).

Rodinu lze za učící se považovat jen v tom případě, jestliže se její členové učí neustále a pokud mezi nimi probíhá velká míra sdílení. Obě tyto věci velmi ovlivňují sílu i pevnost rodinných vztahů, a to v pozitivním smyslu. „Pro mezigenerační učení je tedy ideálem rodina, jejíž členové se mezi sebou učí a sdílejí svoje prožitky a dále si také předávají své vědomosti, dovednosti, zkušenosti, hodnoty, všechno to, co umí, a to za účelem obohacení toho druhého“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b). Pokud chceme dosáhnout takové kultury, je zapotřebí aby členové rodiny rádi společně trávili svůj volný čas, vyhledávali společné chvíle, panovala mezi nimi důvěra, a také aby se společně radovali z toho, že mohou být spolu. „Taková situace je označována jako *proučící se rodinná kultura*“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b).

Učení v rodině souvisí se všemi členy domácnosti. Mezi všemi členy rodiny probíhá mezigenerační učení, a to ve dvou rovinách – horizontálně nebo vertikálně. Horizontálním mezigeneračním učením máme namysli učení v rámci stejné generace (manželé, sourozenci), tudíž učení vertikální je mezi generacemi (rodiče – děti, prarodiče – vnoučata). „Mezigenerační učení v rodině můžeme tedy definovat jako proces, skrze který členové rodiny jakéhokoliv věku získávají dovednosti a znalosti a vytvářejí si postoje a hodnoty, a to z každodenních zkušeností, při různých příležitostech, od všech generací v rodině“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010b). Jak jsme si výše zmínili lze o mezigeneračním učením tedy uvažovat jako o učení, které je záměrné či nezáměrné, vědomé či nevědomé, senzomotorické, verbálně kognitivní či sociálním učením, celoživotním a všeživotním a obvykle neformálním či informálním. Dle Krejčí (2011) lze tedy říci, že učení v rodině je tudíž nadřazeným pojmem mezigeneračnímu učení v rodině.

Srovnáme-li učení v rodině s jinými formami učení, lze konstatovat, že učení v rodině je dlouhodobé, nepřetržité a je spojeno s významnými citovými vazbami. Učení v rodině je základem pro učení se v jiných oblastech (Krejčí, 2011).

Téma mezigeneračního učení v souvislosti s rodinnou je v České republice velmi málo prozkoumáno a dle vazeb, které jsou mezi mladší a starší generací čím dál více oslabovány můžeme říci, že je ke zkoumání velmi vhodné.

Publikací, které se zaměřují na mezigenerační učení v kontextu rodiny, není v českém prostředí mnoho. Jednou z nich je kniha „O mezigeneračním učení“, která je od autorek Milady Rabušicové, Lenky Kamanové a Kateřiny Pevné, které publikovaly i několik článků v časopisech *Studia Pedagogica* a *Pedagogická revue*. Další publikací od stejných autorek, ke kterým se ještě přidali Karla Brücknerová, Petr Novotný a Zuzana Vařejková, je kniha „Mezigenerační učení – teorie, výzkum, praxe“. Lenka Kamanová se dále zabývá mezigeneračním učení v souvislosti s matkou a dcerou ve své diplomové práci.

V zahraničí proběhlo také několik výzkumů, které se zaměřovaly na mezigenerační učení mezi prarodiči a vnučaty a mezi rodiči a dětmi. Výzkumy mezigeneračního učení mezi prarodiči a jejich vnučaty zkoumali na Goldsmith College v Londýně a také jej zkoumal tým z Austrálie. Výzkumníci dospěli k závěrům, ze který je patrné, že pokud prarodiče s vnučaty tráví jejich společný čas, dochází u nich k oboustranné výměně informací, kterou si obě strany uvědomují. Prarodiče většinou předávají svým vnučatům jazykové, kulturní a vědecké znalosti a mají vliv na předávání rodinné historie. Vnučata zase učí své prarodiče cizím jazykům a ICT dovednostem. Transfer učení probíhá především v rámci společných procházek, práce na zahradě, při vaření a návštěvách různých výstav, koncertů a jiných kulturních akcí (Krejčí, 2011).

Výzkum mezigeneračního učení mezi rodiči a jejich dětmi zkoumala také hongkongská výzkumnice Cherri Ho Chui Yee, z jejichž výzkumů čerpá tato práce mnoho výše zmíněných informací a poznatků. Cherri při svém výzkumu dospěla k závěru, že si rodiče i jejich děti plně uvědomují obousměrné učení. Její výzkum dále ukázal, že rodiče své děti učí hodnotám, principům, morálce, životnímu řádu, ale také jim předávají své zkušenosti. Děti naopak své rodiče učí ICT dovednostem, přizpůsobení se novým technologiím, pomáhají jim více se orientovat v nových trendech, nebo s nimi sdílí své poznatky ze školního vzdělávání, které se v čase rovněž vyvíjí a mění (Krejčí, 2011). Poukázala také na faktory, které ovlivňují učení mezi rodiči a jejich dětmi. Mezi tyto faktory patří – vzájemně blízké vztahy (soudržnost), dobrá komunikace, ochota a také motivace. „60 % respondentů ze strany rodičů a 40 % respondentů ze strany dětí souhlasilo s tvrzením, že v mezigeneračním učení v rodině hraje matka důležitou roli“ (Krejčí, 2011). Učení se mezi generací rodičů a generací

děti se uskutečňuje především prostřednictvím společných činností, do kterých patří společné výlety, jídlo, ale také sem můžeme zařadit i dobu před spaním.

2.4 Sendvičová generace

Bertini (2013) přirovnává sendvičovou generaci k sendviči, kde si lze „představit dva kusy pečiva a něco dobrého mezi nimi – ten prostředek je na něm obvykle to nejlepší“. Totéž můžeme obrazně říct o lidech, kteří se ocitli v této pozici. Sendviče bereme jako samozřejmost a něco, co je rychlé na přípravu, takže o nich ve své podstatě ani moc nepřemýšlíme. Totéž by se dalo říct i o sendvičové generaci. Přestavuje ji tisíce lidí, kteří jsou všude kolem nás. Těmito lidmi jsou především pečovatelé, kteří „tvoří nedílnou součást naší společnosti, udržují rodiny pohromadě a naplňují tolik základních potřeb bez jakéhokoli ocenění či uznání“ (Bertini, 2013).

Roots (1998) označuje sendvičovou generaci za generaci, která se nachází ve středním věku a je mezi mladší a starší generací, přičemž obě tyto generace vyžadují jejich určitou péči.

Je důležité stanovit hranici, která je po střední věk typická. Do střední generace se obvykle zahrnuje skupina osob ve věkovém rozmezí mezi 40. - 60. rokem života. Člověk, který se ocitá ve středním věku obvykle bilancuje nad svým dosavadním životem. Je to způsobeno především okolnostmi, které se kolem něj vyskytly a neustále vyskytují a nutí jej přehodnocovat svůj dosavadní život a přemítat si svou minulost, ale také i svá očekávání do budoucnosti. Nemůžeme říci, že se jedná o krátký časový úsek, který jen tak ze dne na den přejde, jak by se mohlo zdát. Tento stav může vést ke stádiu, kdy se člověk ocitne ve stádiu generativity, stagnace nebo jej může postihnout i syndrom vyhoření (Bertini, 2013).

Nemůžeme ale říci, že osoby, které se ocitají ve středním věku a zároveň pečují o své nezaopatřené děti a své staré rodiče nejsou rozmanité. Je tomu totiž právě naopak. Tyto osoby jsou velmi rozmanité, žijí v odlišných prostředích, a také mají odlišné názory týkající se pohledu na život, osobní postoje a životní filozofii. Tyto rozdíly se v rámci osob sendvičové generace pak promítají do pohledu na kulturu, vzdělání, finance a v neposlední řadě i citovou oblast.

Z výše zmíněných definic vyplývá, že střední generace se ocitá v situaci, kdy je člověk nucen skloubit péči o své děti a o své rodiče s profesní dráhou, což může být mnohdy velmi náročné.

Sendvičovou generaci lze pochopit dvěma způsoby:

- kolektivním chápáním – jedná se o generaci, která má na starost své děti a staré rodiče
- individuálním chápáním – máme na mysli konkrétní osoby, které musí plnit současně požadavky na péči o stárnoucí rodiče, ale také musí podporovat své dospívající děti (Pierret, 2006)

Z historického hlediska jde o dobře zdokumentovaný jev, a to zejména z toho důvodu, že i v minulosti existovaly určité typy péče typickou pro tehdy majoritně rozšířený koncept tradiční rodiny, kdy taková rodina pečovala (obvykle v rámci jedné společné domácnosti) o své rodiče nebo prarodiče, kteří byli staří, nemocní a slabí. V dnešní době pomáhá svým rodičům každý sedmý člověk ve věku od 45 do 59 let (Bussines for society).

Osoby, které se ocitají v sendvičové generaci jsou častěji ženy, na které je vyvíjen poměrně velký tlak a vysoké nároky. Je důležité si v takových situacích umět požádat o pomoc a zainteresovat každého člena domácnosti a vědět, že na to člověk není sám, ale že mu může někdo pomoci.

V současné době se díky rostoucí životní úrovni a prodlužování střední délky života objevuje zcela jedinečný fenomén, kdy je možné vedle sebe vidět i pět generací jdoucích po sobě. Se skutečností, že žije více generací vedle sebe souvisí i větší péče o tyto generace. „Větší sendvič jako větší problém,“ kdy úkolů pro střední generaci přibývá:

- vychovat děti a vyvést je z hnízda do dospělosti
- udržovat manželství
- profesní kariéra, úspěchy a spokojenost
- partnerské genderové role
- zamyšlení nad tím, co ještě v tomto věku chci dosáhnout“ (Roots, 1998).

Přidává ještě možná řešení této situace, kdy je důležité, aby si osoby:

- ujasnily role v domácnosti
- dohodly se na finančním plánu s ostatními členy domácnosti
- využily dostupných okolních služeb
- dbaly na respektování soukromí, institutu manželství, ale také i o péči o sebe samého (Roots, 1998).

Sendvičová generace se v jistém smyslu ocitá i v pasti povinností. Je náročné skloubit péči o děti a své rodiče, protože každý má jiné potřeby, nároky a přání. Péče o staré rodiče je o to náročnější, že v ní člověk nevidí cestu, která by vedla k dobrému konci. U dětí lze nacházet útěchu v naději do budoucna, kterou u stárnoucích rodičů s ohledem na blížící se stáří a poté smrt pozorovat nelze, což je pro pečující osobu psychicky i fyzicky vyčerpávající. Hodáčková (2016) se pokouší s jejími návrhy těmto osobám pomoci, a to v tom smyslu, že by měli nalézt smysl a laskavost v péči o své staré rodiče, dále by si měli uvědomit zodpovědnost a potřeby organizace (důležitost rozložení vztahů mezi členy domácnosti, ale také se nebát zapojit i organizace, které nám tuto péči usnadní), pečovat o pečující a v neposlední řadě udržovat partnerské a přátelské vztahy.

2.5 Péče o seniora v domácím prostředí

„V rodině je péče o staré rodiče a manžele založena na principu vděčnosti, lásky a vzájemného sdílení“ (Georgi, Höschl, Vidovičová a kol., 2014).

Rodina tvoří nejdůležitější jednotku celé společnosti. Součástí rodiny bývá i starý člověk, pro kterého je rodina jakousi jistotou, oporou a pomáhá mu lépe se vyrovnávat se změnami, které toto období přináší. Pro starého člověka je právě rodina tím hlavním bodem, který mu dává smysl a chuť do života. Právě v tomto období mají staří lidé velkou „potřebu spolehlivých citových vazeb a narůstá tak emoční význam lidí, kteří jsou mu nejbližší, zejména rodiny a přátel“ (Strouhalová, 2016).

Domov v této fázi života hraje velmi významnou roli. Rodina v něm je schopná splnit potřeby starého člověka a zároveň mu dodat pocit jistoty a bezpečí, který je pro něj v tomto období důležitý.

Jedním z nejtypičtějších projevů stáří je zhoršení zdravotního stavu, kam bychom mohli zařadit různé typy nemocí a s nimi související fyzické problémy, které zpravidla přicházejí v kombinaci, což bývá označováno jako tzv. polymorbidita.

Velmi časté jsou dále somatické i psychické projevy. Dle Vágnerové (2007) trpí až 20 % starých lidí duševním onemocněním. Mezi jednu z nejznámějších a nejtypičtějších psychických nemocí, která je spojována se starými lidmi, je demence.

„Demence je syndrom vznikající následkem onemocnění mozku, kde dochází k narušení vyšších kórkových funkcí, včetně paměti, myšlení, orientace, schopnosti řeči, učení a úsudku, ale při tom není vědomí zastřené“ (Pidrman, 2007).

Jiráček (1999) charakterizuje demenci jako duševní poruchu, jejímž výsledkem je celková degradace duševních činností postiženého, ubývají schopnosti běžných denních aktivit, a nakonec dochází ke ztrátě schopnosti osoby samostatně existovat. „Syndrom se rozvíjí pozvolna podle toho, v jaké míře je postižena mozková hmota“ (Fertal'ová, Ondriová, 2020). Je zřejmé, že nemoc neovlivňuje jen nemocného, ale okolní osoby, zejména pečovatele a rodinu. Většina starších osob trpících různými formami demence je ošetřována v domácím prostředí, a to z toho důvodu, že 80 % české populace je přesvědčeno, že mají povinnost se o své rodiče ve staří postarat (Novák, 2013).

„Rodinné pečující můžeme chápat na jedné straně jako partnery, na druhé straně jako zdroj služeb a péče, který v mnohém nahradí služby profesionální“ (Georgi, Höschl, Vidovičová a kol., 2014). Péče o blízkou starou osobu bývá mnohdy velmi psychicky i fyzicky náročná a tato péče bývá obvykle dlouhodobá.

„Péče o staré lidi je označována jako opatrovnická nebo podpůrná pomoc nebo služba vykonávaná pro blahobyt starých osob, které z důvodu chronické či duševní nemoci nebo nezpůsobilosti nemohou tyto činnosti vykonávat“ (Jeřábek a kol., 2013).

Péče o starší členy domácnosti je péčí z lásky, ve které musí pečující osoba pokračovat, i když láska klopýtne (Graham 1983, cit. dle Jeřábek a kol., 2013). Tato role pro pečující osoby není vůbec snadná a ve většině případů je zde potřeba zapojení celé rodiny. Rodina by si v péči o jejich starého rodiče měla úkoly rozdělit, což zúčastněným dodává pocit, že na to nejsou sami a že pomoc i pro ně jakožto pečovatele je nablízku. Říkat si o pomoc je mnohdy velmi náročné, a to především z toho důvodu, že v člověku může vzbuzovat pocity selhání, je však nutné si uvědomit, že tomu tak ve skutečnosti není. Vykonává-li tuto činnost jen jedna osoba, nachází se v ohrožení, degradace rodinných vztahů, ztráty přátel, omezení společenských kontaktů a následné sociální izolace, ale také se u ní mohou objevit různé zdravotní problémy. Právě z tohoto hlediska si rodina musí uvědomit důležitost rozdělení povinností mezi členy rodiny.

Je zřejmé, že i děti hrají v tomto případě velmi důležitou roli, neboť právě skrze ně se starším rodičům vrací chuť do života. Pokud dítě z určitého důvodu nemůže trávit čas se svými prarodiči, dle psychologů zčásti nemůže přirozeně poznávat svět. Dle Holmerové (2014) představují rodiče zdroj paměti, zkušeností, pravdy a nemůže je nahradit ani ta nejlepší škola a už vůbec ne peníze. Rodiče mohou mít strach své děti pouštět ke svým starým rodičům, protože si myslí, že je tak ochrání. V praxi se ale v dnešní době můžeme setkat s přístupem,

kdy mateřské a základní školy spolupracují s domovy pro seniory. Děti jim vytváří různé obrázky, postavičky z keramické hlíny nebo z papíru. Dále pro ně děti nacvičují různé besídky, divadla či vystoupení.

Není ku prospěchu ani jedné straně tyto osoby od sebe nějakým způsobem izolovat, ale dát jim možnost se lépe poznávat a vytvořit si mezi sebou určitý vztah. Děti jsou v tomto směru dle našeho názoru velmi nedoceňované a příliš je rodiče chrání.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGICKÝ POSTUP

3.1 Výzkumný cíl

Cílem naší praktické části je za pomoci rozhovorů prozkoumat, jak lidé žijící v jedné domácnosti vnímají jednotlivé generace a jaký je jich pohled na společné bydlení s rodiči nebo prarodiči pod jednou střechou. Chtěli bychom se dozvědět, jaké mají tyto osoby zkušenosti a co je vedlo ke společnému soužití a zda vidí v tomto soužití spíše více negativ nebo pozitiv.

Zaměříme se na to, jaké vidí dotazované osoby úskalí v tomto soužití a co je dle jejich zkušeností přínosem k tomu, aby se i jiné osoby pro toto soužití rozhodly. Dále jsme se zaměřili na otázku praktického fungování tohoto vztahu.

Jsme si ale vědomi faktu, že nemůže detailně popsat všechny výše zmíněné okolnosti, které jsou předmětem našeho zkoumání. Chtěli bychom ale touto cestou poskytnout podněty pro další zkoumání.

3.2 Výzkumný problém

Na základě výzkumného cíle, který jsme si stanovili v předchozí kapitole, si musíme zvolit výzkumný problém. Náš výzkumným problémem souvisí s mezigeneračním soužitím rodin v současné společnosti. Mezigenerační soužití bylo typické zejména pro dřívější domy, ale tento trend se začíná opět vracet, např. v souvislosti se zvyšujícími se náklady na samostatné bydlení, a to zejména ve větších městech.

Mezigenerační soužití tedy znamená, že žije více generací pohromadě, tedy soužití, kde bydlí tři a více generací jdoucích po sobě.

V naší práci se chceme zaměřit na všechny členy rodiny, a to bez rozdílu. Těmi mohou být osoby mladší, starší nebo osoby středního věku bez rozdílu pohlaví. Na tyto osoby s různým věkovým rozmezím se zaměřuje právě z toho důvodu, jelikož bychom chtěli vidět rozdíly v generačním vnímání.

3.3 Výzkumné otázky

Na základě prostudované literatury týkající se kvalitativního výzkumu, stanovením si výzkumného problému a cílů, jsme si položili hlavní výzkumnou otázku, která zní:

- Jak vnímají členové rodiny vícegenerační soužití?

Hlavní výzkumnou otázku jsme si dále rozdělili na specifické výzkumné otázky:

- Jaké důvody vedou mladší generaci k vícegeneračnímu soužití?
- Jak vícegenerační soužití probíhá?
- Jaké problémy se vyskytují v tomto soužití?
- Jaké jsou přínosy vícegeneračního soužití?

3.4 Výzkumná metoda

Pro náš výzkum jsme se rozhodli použít kvalitativní techniku sběru dat. Kvalitativní výzkum spočívá v procesu hledání a porozumění. „Je založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní a celostní obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Croswell, 1998, cit. dle Hendl, 2016).

Ve výzkumu jsme se rozhodli zvolit polostrukturovaný rozhovor, který Švaříček a Šed'ová (2014) definují jako „nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkum zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek“. Pomocí otázek jsme schopni lépe porozumět situaci a pohledu na určité věci, které by při odpovídání pouze v písemné formě mohly ztrácet část své informační hodnoty.

Po prostudování možných postupů jsme se rozhodli zvolit postup zakotvené teorie. Hendl (2016) specifikoval zakotvenou teorii jako „návrh pro hledání specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby“. Doufáme, že nám použití kvalitativního výzkumu pomůže lépe pospat pohled, námi oslovených osob, na mezigenerační soužití.

3.5 Vzorek a vstup do terénu

Cílovou skupinou pro naši diplomovou práci byly osoby, které jsou součástí vícegeneračního soužití. Tato forma soužití se pro část populace může zdát poněkud nestandardní, a právě proto jsme se rozhodli oslovit ženy a muže v našem okolí, aby nám toto soužití popsali. Respondenty, tedy osoby, které jsme oslovili pro náš výzkum sestávaly z mužů i žen ve věkovém rozmezí od 23 let do 75 let. Sami jsme členy této věkové kategorie a s vícegeneračním soužitím máme i my osobní zkušenost, při výzkumu proto bylo s velkou

mírou dbáno na minimalizaci rizika subjektivizace dat efektem tzv. going native, tedy přílišným ztotožněním se se zkoumanou skupinou subjektů.

Výběr respondentů pro náš výzkum byl záměrný a uskutečnil se následujícím způsobem: oslovili jsme osoby z řad našich známých, kteří žijí ve vícegeneračním soužití. U osob nám známých jsme předpokládali větší míru důvěryhodnosti, sdílení a otevřenosti, přičemž jsme využívali již vybudované důvěry mezi výzkumníkem a respondentem.

Výzkumný soubor zahrnoval celkem 8 respondentů (žen i mužů) ve věkovém rozmezí od 22 do 75 let. Jeden rozhovor se nám nepodařilo kvůli zdravotním obtížím respondenta uskutečnit. Z toho důvodu jsme do svého výzkumu zahrnuli jen 7 rozhovorů, které se skutečně uskutečnily.

Tabulka 1 - charakteristika respondentů

Jméno	věk	vzdělání	děti	bydlení	zaměstnání
František (R1)	23 let	VŠ – bakalářské	0	S přítelkyní a rodiči, na vesnici	Obchodní zástupce
Alžběta (R2)	46 let	SŠ – výuční list	2	S rodiči, manželem a synem s přítelkyní	Pomocná síla ve školní jídelně
Vlastimil (R3)	40 let	SŠ – s maturitou	2	S rodiči, manželkou a dětmi	Vedoucí pobočky KB
Kateřina (R4)	47 let	SŠ – s maturitou	2	S rodiči od manžela, manželem a dcerou	Vede rodinnou firmu, ve které i pracuje
Hana (R5)	50 let	SŠ – s maturitou	2	S matkou, manželem	Vedoucí školní jídelny
Antonie (R6)	75 let	SŠ – s maturitou	3	S manželem, dcerou, zetěm, vnukem a jeho přítelkyní	Starobní důchodce
Darina (R7)	26 let	VŠ – bakalářské	1	S prarodiči, manželem a dětmi	Pracuje jako pečovatelka
Monika (R8)	25 let	VŠ – bakalářské	0	S přítelem, jeho rodiči a prarodiči	Pracuje jako administrativní pracovnice

3.6 Technika sběru dat a analýza

Sbírání dat pro náš výzkum k diplomové práci probíhal za pomoci rozhovorů. Zvolili jsme polostrukturované rozhovory, ve kterých jsme si předem zvolili určitá témata, kterými by se měl náš rozhovor zabývat.

Výše jsme si stanovili hlavní výzkumnou otázku, ke které jsme si dále vytvořili čtyři specifické výzkumné podotázky. Od těchto otázek se odvíjeli i otázky, které jsme použili v polostrukturovaném rozhovoru. Otázky jsme volili jasné a více méně i stručné, aby respondenti neměli problémy s jejich pochopením.

Ještě před samotným spuštěním výzkumu jsme se rozhodli provést pilotní výzkum, který nám mohl ukázat určité mezery a nedostatky v našem rozhovoru. Pilotní výzkum jsme ale do naší analýzy nezačlenili, a to především z toho důvodu, že v jeho průběhu došlo ke změnám v otázkách pro ostré rozhovory, protože by nebylo možné výsledky pilotního a ostrého výzkumu jednotně interpretovat.

Před zahájením samotného výzkumu jsme mezi sebou vedli neformální rozhovor, na který jsme pak plynule navázali otázkami týkající se našeho výzkumu. Tento postup se nám osvědčil právě z toho důvodu, že u respondentů nastala fáze uvolnění a poté se jim lépe hovořilo k tématu našeho výzkumu.

S respondenty jsme se v této nelehké době (výzkum byl prováděn v období pandemie onemocnění Covid-19) snažili domluvit setkání tak, aby byla osobní a aby čas vyhovoval zejména jim. Rozhovory jsme se snažili uskutečnit v jejich přirozeném prostředí, kde se cítí dobře a v převážné většině případů se nám toto podařilo splnit.

Na začátku našeho rozhovoru jsme respondenty seznámili s tím, že rozhovor bude nahráván, ale že bude použit pouze pro účely výzkumu a ujistili jsme je o anonymitě poskytnutých informací. Respondenti s nahráváním souhlasili. Pro nahrávání jsme zvolili aplikaci ve smartphonu, a to z toho důvodu, že jsme telefon měli vždy po ruce a následné zpracování a přepisy rozhovorů byly snadněji zpracovatelné.

Otázky, které obsahoval polostrukturovaný rozhovor, jsme pokládali z paměti, abychom se vyvarovali zbytečnému nahlížení do svých materiálů a nenavozovali tak zbytečný dojem výslechu místo rozhovoru. V průběhu rozhovoru jsme se ale nevyhnuli děláním si poznámek a postřehů, které nás v té chvíli zaujaly.

V průběhu výzkumného šetření jsme uskutečnili celkem 7 rozhovorů v délce asi 40–50 minut. Tento čas nám přišel optimální, protože jsme se dozvěděli dostatek potřebných informací, abychom mohli realizovat náš výzkum.

S respondenty, které jsme si vybrali pro naše výzkumné šetření, se známe a jsme s nimi i v kontaktu, a tak se nabízela varianta zvolit doplňkovou techniku nesystematického pozorování. Tato varianta se nám nabízela jako velmi vhodná právě v případech, kdy jsme se s respondenty setkávali v jejich přirozeném prostředí a byli svědky komunikace právě s dalšími generacemi, se kterými respondent bydlel. Pozorování nám umožnilo lépe pochopit některé situace, o kterých daný respondent mluvil při rozhovoru.

3.7 Analýza dat

Analýzu dat jsme prováděli ve dvou částech. První částí bylo doslovné přepisování nahrávek, do kterých jsme se snažili zakomponovat i naše poznámky a citové zabarvení, které se v některých rozhovorech objevovalo. Přepis nahrávek nám umožnil mít rozhovor v podobě souvislého textu, se kterým se nám lépe pracovalo v další části analýzy.

Druhá část se týkala samotné analýzy získaných rozhovorů. Vytisknuté rozhovory jsme očíslovali dle řádků, protože toto číslování nám pomohlo se později lépe orientovat v textu. Následně jsme zvolili otevřené kódování, kde jsme zvolili postup takový, že jsme začínali od začátku textu a přiřazovali k číslům kódy. „Kódy nám sloužily k nadřazenému pojmenování jednotlivých částí textu/rozhovorům které odpovídaly jejich obsahu“ (Chvilíčková, 2019). Jakmile jsme provedli kódování všech rozhovorů, tak jsme si vytvořili jejich seznam, ke kterému jsme si ještě přidali čísla řádků, ve kterých se dané kódy vyskytují. Na základě námi vypracovaného seznamu kódu jsme si následně vytvořili jednotlivé kategorie, ve kterých jsme provedli slučování stejných nebo podobných kódů a které jsme se snažili pojmenovat tak, aby vystihovaly témata týkající se kódů.

Proces kódování a kategorizace jsme prováděli v programu MS Excel. Tento program nám pomohl k lepší orientaci se ve větách, kódech a kategoriích. „Z kategorií jsme sestavili následnou kostru analytického příběhu, ve kterém je zobrazeno, jak na sebe jednotlivé kategorie navzájem působí a navazují“ (Chvilíčková, 2019). Jak budete moci vidět ve výsledku, tak právě z tohoto schématu jsme vycházeli.

Tabulka 2 - kódování a kategorizace

Kategorie	Kód
Základní informace	Věk Zvyky Vzdělání Místo Vlastnosti Rodinný stav
Mezigenerační soužití	Věkový rozdíl Členové domácnosti Charakteristika domu Společné soužití Názor na společné soužití Důvody společného soužití Nezávislost Výminek
Vztahy mezi generacemi	Vztahy v rodině Vztahy s rodiči Vztahy s dětmi Vztah dětí a prarodičů – důvody Komunikace Setkávání se Vytyčení hranic
Domácnost – péče	Péče o domácnost Péče o finance Porady o výdajích

	Bankovní půjčky Důvody přispívání Příprava jídla Důvody samostatného vaření Stolování
Výchova	Výchova Názor na výchovu Reakce na rady Podpora dětí
Konflikty a jejich řešení	Problémy Názor na problémy Důvody konfliktů Řešení konfliktů
Trávení volného času	Volný čas Společně strávený čas Společné aktivity Zdravotní stav

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole budeme interpretovat výsledky našeho výzkumu vyplývající z analýzy jednotlivých rozhovorů s námi vybranými respondenty. Zjistili jsme, jak nahlíží jednotlivé generace na **společné soužití** s jejich rodiči či prarodiči, zda v tom chtějí pokračovat či nikoli a proč. Dle našeho výzkumu má na společné soužití vliv i to, jaké jsou **vztahy mezi** jednotlivými **generacemi**, což je jeden z klíčových faktorů přinášející rozhodnutí, jestli se mladí lidé rozhodnou se svými rodiči či prarodiči bydlet.

S faktem, že bydlí více generací v jednom době vyvstává i otázka, jak taková rodina funguje po stránce **péče o domácnost**. Je zřejmé, že můžeme najít rodiny, které společně žijí v jednom domě, ale mají dvě samostatné domácnosti, a tudíž si každá rodina pečuje o svou domácnost sama, ale také můžeme najít rodiny, které o celou domácnost pečují společně.

Se soužitím více generací pohromadě souvisí i různorodá názorovost na způsob, jakým jsou **vychovávány děti**. S různorodostí názorů na výchovu může docházet k různým **konfliktním situacím**, kterým se v žádném případě v soužití více generací pohromadě nevyhneme. Důležité ale je především to, jak na tyto konfliktní situace členové rodiny reagují a jak je řeší.

Dále jsme dospěli k výsledku, zda generace, které společně bydlí chtějí **společně trávit volný čas**, nebo se chtějí raději věnovat samy sobě.

V následujících částech naší diplomové práce se pokusíme popsat výše zmíněné faktory, které souvisí s tím, jak se vnímají jednotlivé generace a jaký mají pohled na společné soužití. Zaměříme se na jejich zkušenosti a důvody, proč se rozhodly pro vícegenerační bydlení a zda v tomto soužití vidí spíše více negativ nebo pozitiv.

4.1 Mezigenerační soužití

V dnešním globalizovaném světě dochází nejen k roztržštění společnosti, ale také k jejímu geografickému rozdělení, kdy původně jednotná domácnost složená z rodinných příslušníků se rozprchla do různých měst a států.

Rodiče velmi často žijí v blízkosti svých dětí, ale nemají společné bydlení, a to především z toho důvodu, aby byli jejich děti **samostatné** a především **nezávislé**. V našem výzkumu se mezi dotazovanými respondenty objevily názory, které s tímto tvrzením souhlasí, ale i nesusouhlasí. R2 nám řekla, že si nedovede představit, že by ji opustily její děti a ona bydlela

sama se svým manželem, protože to jsou pořád její malé děti, kterých se nechce vzdát. „Máme velký dvougenerační dům, který se dá dokonce předělat na třígenerační. Myslela jsem, že s námi bude bydlet dcera s manželem, ale ti se bohužel rozhodli postavit svůj vlastní domek ve vedlejší vesnici. Z počátku jsme s manželem rádi nebyli, ale je to jejich rozhodnutí, které nezměníme. Jsme ale rádi, že s námi bydlí syn s jeho přítelkyní a nemusíme bydlet v tak velkém domě jen sami s manželem a rodiči, kteří už jsou v seniorském věku. Myslím si, že si dcera chtěla svým způsobem dokázat, že se zvládne postarat o domácnost sama a být samostatná a svobodná, protože si až teď zpětně uvědomuji, že jsem jí moc prostoru nedávala, když ještě bydlela s námi.“ Na rozdíl od R2 nám popsala svůj názor i R4, která žila 33 let ve společné domácnosti, a to se svými rodiči i rodiči jejího manžela. „Myslím si, že pokud je to možné, měla by každá generace bydlet sama. Myslím si to proto, že každý jsme jiný a máme jiné potřeby a je mnohdy velmi obtížné, aby se sžili dva manželé, a ne tak aby se jim do toho pletli ještě rodiče. Když byl syn s dcerou mladší, tak jsme jim dávali hodně volnosti, protože si myslím, že není dobré, pokud dítě neustále kontrolujete a nedůvěřujete mu. Dítě potřebuje volnost a prostor, aby se mohlo seberealizovat a mít v sebe důvěru, což si myslím že tohoto jsme docílili a neměli jsme problém v tom, aby naše děti byli samostatné a nezávislé.“

Našich respondentů jsme se dále doptávali, zda by byli ochotni **sdílet společnou domácnost** se svými dětmi, rodiči nebo prarodiči. Většina našich respondentů odpověděla že ano. Myslíme si, že to bylo dáno i faktem, že většina dotazovaných respondentů společně bydlí se svými dětmi, rodiči či prarodiči. Určitou míru nesouhlasu ale projevila R4, která sice ve společné domácnosti žila, ale teď už nežije, žije jen se svou dcerou a manželem. „Manžel snil vždy o tom, že si postavíme svůj dům, ve kterém budeme bydlet jen my s našimi dětmi. Tento sen se nám splnil a jsme za to zpětně velmi rádi, i přesto, že jsme měli bezkonfliktní soužití s rodiči, tak je tam pořád nějaká míra ohlížení, ač nechtěně, protože jsme neustále přemýšleli, co si myslí a jaký má názor.“

Vidíme důležitost i v tom, zmínit **oblast**, ve které dotazovaní žijí. Všichni naši respondenti bydlí na vesnici, nikoli ve městech. Myslíme si, že je mezigenerační soužití typičtější pro vesnice než pro města, protože zamysleme-li se, tak ve své podstatě neznáme nikoho, kdo by z našich přátel a z okolí bydlel ve městě společně se svými rodiči či prarodiči. Je to dáno zřejmě i tím, že ve městech se ve většině případů bydlí v bytových jednotkách, kdežto domy a zejména ty vícegenerační jsou typičtější pro vesnice. „Bydlím ve velkém rodinném domě se zahradou společně s manželem a maminkou. Jelikož máme velký rodinný dům, tak k nám

jezdí o víkendech na návštěvu děti, které u nás i přespávají, takže mají své pokoje. Děti a zejména vnoučata jsou šťastná, když k nám mohou přijet a být na zahradě, protože to ve městě, a ještě k tomu v paneláku nemají.“ Naši domněnku, kterou jsme zmiňovali výše nám potvrzuje R5, která bydlí se svou maminkou i manželem a děti, které mají bydli ve městě.

Mezigenerační soužití bylo našimi respondenty označováno převážně za **bezproblémové a nekonfliktní**. „Společné sžití na jednom patře do kupy s rodiči je občas tak trochu výzva, a to hlavně při ranní hygieně, kde se všichni předbíháme, kdo z nás bude první v koupelně, protože tu máme jen jednu.“ R1, který soužití s jeho rodiči na jednom patře dvougeneračního domu označil za výzvu, také bydlí se svými prarodiči. „Bydlíme na vesnici a ve velkém rodinném domě, kde žijeme v jednom patře s mými rodiči, u kterých jsme si opravili dvě místnosti (můj pokoj a pokoj sestry, která už bydlí se svou rodinou), abychom měli alespoň částečně soukromí, v prvním patře bydlí ještě prarodiče.“ Zajímalo nás i **důvod**, proč se R1 rozhodl sdílet jednu domácnost se svými rodiči. „Je mi 23 let a po vystudování střední odborné školy a školy vysoké jsem si našel přítelkyni, která pochází z oblasti kolem Vsetína. Oblast kolem Vsetína a oblast Uherského Hradiště, ve kterém bydlím já je od sebe celkem hodně daleko, a tak nás napadlo, že společně zkusíme bydlet u mých rodičů. Dalo by se říct, že láska byla tím důvodem, proč jsme se rozhodli bydlet s rodiči a prarodiči.“ Měli jsme štěstí, že nám svůj pohled na společné soužití prozradila i jeho (R1) přítelkyně (R8). „Důvodem ke společnému bydlení bylo zdlouhavé dojíždění k příteli a nazpět. V té době jsem dokončila studium na vysoké škole a začala jsem se ohlížet po nějakém zaměstnání a shodou náhod se mi naskytla možnost pracovat kousek od místa, kde přítel bydlí. Dalším důvodem byl i fakt, že se chci posunout v životě zase o kousek dál, podrobit náš vztah zkoušce a zjistit, zda zvládneme společně bydlet a být spolu dalo by se říct pořád. Jedním z rozhodujících důvodů byla možnost bydlet ve společné domácnosti ve vícegeneračním domě a nemuset si tak platit velký nájem, když bychom šli na byt.“

Ze zmíněných výpovědí je zřejmé, že **bydlení** více generací je **řešeno** způsobem, kdy každá generace obývá samostatně jedno patro nebo mají vyhrazené své prostory. Výše jsme uvedli příklad, kdy se domy na vesnici stavěly převážně **patrové**, takže se počítalo s tím, že v domě bude bydlet více generací.

V minulosti se u domů stavěly tzv. **výminky**. Jako výminek byla označována přístavba, která se přistavovala pro rodiče. Když se mladí manželé rozhodli, že budou bydlet se svými rodiči, kteří bydleli ještě se svými rodiči, kteří se nacházeli v období stáří, tak se k rodinnému domu,

zpravidla k jeho zadní části, přistavovali výminky, které byly situovány směrem na dvůr. „Když jsme se s manželem vzali, tak jsme neměli kde bydlet. Rodiče nám nabídli možnost, abychom bydleli s nimi a jejich rodiči, ale problém byl, že v domě, ač byl rozdělený na dvě patra, nebylo kde. Z tohoto důvodu se rodiče rozhodli přistavět svým rodičům výminek. Ve výminku bylo všechno, co staří lidé potřebovali. Byla tam malá koupelna, kuchyň i obývák s ložnicí.“ Funkci výminku nám hezky popsala R6, která takové soužití zažila na vlastní kůži.

Z našeho zkoumání vyplynulo, že důvodem společného soužití dvou a více generací pohromadě bylo:

- vlastní rozhodnutí
- vzdálenost od svých protějšků
- finanční stránka
- děti nechtěly nechat svého rodiče bydlet samostatně ve velkém domě

4.2 Mezigenerační rodinné vztahy

Problematika a náročnost mezigeneračních vztahů zde byla i v minulosti a přetrvává dodnes. Je zřejmé, že se každá generace od sebe liší, právě proto se užívá označení generace. V odlišnosti jednotlivých generací dochází z pochopitelných důvodů k různým střetům, konfliktům, nedorozuměním a nepochopením.

Mezigenerační vztahy v rodině nemusí být **vnímány** jen **negativně**, mohou být vnímány i **pozitivně**. Pozitivním vnímáním máme na mysli takové vnímání, kdy je vztah mezi generacemi založen na emočním základě. V souvislosti s tím, jaký mají mezi sebou generace emoční základ, můžeme hovořit o láskyplném, vřelém a silně emočním vztahu, který je založen především na porozumění mezi členy jedné domácnosti. Čím je emoční základ vyšší, tím dochází ke spontánnější, důvěrnější, a především upřímnější vzájemné komunikaci.

Za důležité považujeme i situace, kdy všechny generace jsou schopny **akceptovat názory jiných**. „Vztahy s našimi dětmi hodnotím velmi dobře, jsou spíše kamarádké. Moje děti byly vůči mně a manželovi vždy otevřené a dodnes nemají problém říct svůj názor i když ví, že se to mně i manželovi nebude líbit. Myslím si, že také vědí, že mohou kdykoliv přijít s jakýmkoliv problémem a ví, že se budeme snažit jim být nápomocni.“ Dle výpovědi R4

můžeme jen potvrdit to, že vztahy musí být založeny na silném emočním základu, v tomto případě na důvěře, který se nedá vybudovat za den, ale také se může v mžiku vytratit. „S matkou jsme měli velmi dobré vztahy do doby, než jsem si našla přítele. Nejdříve ho měla ráda a byla z něj nadšená, ale toto nadšení trvalo jen chvíli, než zjistila, že by se z toho mohlo vyklubat něco vážnějšího. (...) Důvěru, kterou jsme mezi sebou dlouhá léta budovaly, ztratila v době, kdy mi bez mého svolení vlezla na facebook a četla si tam moje zprávy s přítelem a kamarádkami. V momentě, kdy jsem to zjistila jsem byla zklamaná, protože z toho bylo vidět, že mi nedůvěřuje a tím pádem i má důvěra vůči ní velmi klesla. Myslím si, že tu důvěru, co jsme mezi sebou měly, už si nevybudujeme, protože ve mně je nějaký blok, přes který, ač chci, se nedokážu přenést.“ V případě R7 můžeme vidět, jak je lidská důvěra křehká a že to, co budujeme roky, můžeme během jedné jediné minuty ztratit a je velmi náročné to získat zpět.

Vztahy se budují na základě emočního základu, který jsme zmínili výše. S tím přímo souvisí **komunikace a setkávání se**. „S našimi dětmi se setkáváme v neděli, což je u nás den návštěv, protože se sejdeme celá rodina. Někdy přijdou i vnuci s dětmi. Máme rádi, když se celá rodina sejdeme a společně si popovídáme a zasmějeme se. Myslím si, že osobní setkání se nevyrovná telefonátům nebo zprávám.“ R6, ač je v seniorském věku, tak je jí osobní setkání příjemné, ale využívá i kontakt po telefonu. „Vnuk bydlí celkem daleko od nás, a proto se nestává, že by k nám moc často chodil na návštěvu. Má rodinu, práci, přítelkyni, děti, o které se musí postarat. Jsme ale rádi, když si na nás vzpomene a zavolá nám. Většinou tento hovor trvá hodinu, kdy si povídáme o tom, jak se mají, co je u nich nového, ale také se zajímáme, jak se mají vnuci.“ Jedním z možných důvodů, proč senioři preferují osobní setkání před setkáváním elektronickým je fakt, že mají mnohdy problém s využíváním nových technologií (např. notebook, mobilní telefon), což se ovšem u naší respondentky říct nedá.

V dnešní době musíme ale na druhou stranu chápat situaci mladé a střední generace v tom, že mají spoustu práce, svých zájmů, aktivit, koníčků a s tím související fakt, že mnohdy nemají čas se se svými rodiči či prarodiči setkat osobně. Právě proto jim nezbývá, než je kontaktovat telefonicky.

Četnost setkávání považujeme za velmi důležité. „Moje děti by si mohli udělat na své prarodiče více času, který by mohli trávit s nimi, aniž by to bylo nějakým způsobem nucené. Většinou z úst mých dětí často slyším, že nemají čas a mají moc práce. Chápu to, ale

přijde mi to líto, protože vidím i druhou stranu mince a to tu, že to mým rodičům dodává energii, elán a více chuti do života.“ R2 nám popsala vliv osobního setkávání se na starší lidi. „Jakmile je u nás má vnučka, tatínek nemá problém vyjít na dvůr a pohrát si s ní a popovídat. Je hezké vidět i to, jak vnučka bere je, protože s nimi cvičí a ten čas s nimi tráví ráda. Moji rodiče mají po odchodu mé vnučky plno energie a elánu, který jim dodává.“ Stejný pohled na věc nám v krátkosti popsala i R5: „Děti své prarodiče velmi často navštěvují, chodí jim přát k narozeninám nebo svátků. Chodí je navštěvovat i s jejich dětmi, aby je rozptýlili a viděli, jak rostou a učí se stále novým věcem.“

4.3 Domácnost

Mezi další téma, o kterém jsme se v rámci rozhovorů chtěli dozvědět více, byla **péče o domácnost**. Zajímalo nás, jaký mají generace, které žijí pohromadě, pohled na společné finance, úklid a vaření.

Mezi nejdůležitější faktory, které mohou ovlivňovat společné soužití, patří beze sporu **finance a jejich rozdělení**, protože jak nám říká české přísloví, „peníze dělají zlou krev“. Právě z toho důvodu by si osoby, které budou společně sdílet jednu domácnost, měly předem stanovit, jaké budou společné výdaje, které budou hradit a na které budou přispívat. Určitě každý z nás zná alespoň jeden případ, kdy se dobré vztahy v rodině změnili v okamžiku, kdy přišly na řadu peníze.

Z rozhovoru s R5 a dalšími respondenty jsme zjistili, že se společně podílejí pouze na úhradě energií: „Každá domácnost si hospodaříme sama, ale co se týče energií, tak ty máme společné (elektrina, voda, plyn).“ Nejmladší účastnice našeho výzkumu R8 nám objasnila, kdo v jejich domácnosti pečuje o finance: „Finanční stránku domácnosti mají z největší části na starost rodiče přítele a my jim s přítelem přispíváme.“ R4 nám popsala i její péči o domácnost: „Ekonomickou stránku v naší rodině řeším většinou já. Starám se o prostředky na běžný chod domácnosti a naše potřeby. Samozřejmostí ale je, že všichni členové domácnosti poctivě pracují.“ Podmínkou pro sdílení financí tedy může být i práce členů domácnosti, aby každý byl schopný přispívat.

Finanční stránka hraje důležitou roli i ve vztahu dvou manželů. Hádky vznikají většinou po nesouhlasu v nahlížení na způsob hospodaření, výdaje např. za oblečení, dovolené, dekorace apod. „Můj manžel nechává hospodaření na mně, ale jsou situace, kdy potřebuje ihned peníze a já nemám, a právě v ten moment začne konverzace na téma, kde jsou všechny

peníze. (...) Máme každý rozdílný pohled na hospodaření, protože manžel byl zvyklý od své maminky že přišel a peníze byly hned. V dnešní době to prostě nejde, obzvlášť když chcete mít útulný domov a vypadat hezky.“ V případě R2 je vidět, že byl manžel vedený k tomu, aby si na věci, které si chce koupit našetřil a myslel i na nečekané výdaje. Přesně k tomuto postoji vedla i R4 své děti. „Děti jsme vždy vedly k tomu, aby si uměly šetřit a dobře si rozmyslely, než si něco koupí. Pokud na něco nemám, tak si to nekupují, nejdříve si na to musím našetřit. K šetření je vedly i babičky, které jim občas daly nějakou korunu, kterou si měly dát do pokladničky a spořit.“ Mladá generace ve většině případů tento postoj, ke kterému R4 vedla své děti, nemá, protože chtějí mít všechno hned teď. Možné to je, protože existují různé půjčky a hypotéky, ale mnoho z mladých, kteří si je vezmou, nepřemýšlí dostatečně nad tím, jak je splatí. Opačný postoj má generace starších, ta je zvyklá šetřit a mají zažitý způsob života, který vede jen k šetření peněz, za které si ve většině případů nic nepořídí, ale dají je dětem nebo vnukům. Stejnou situaci nám popsala i R7. „Moje babička si kupuje věci jen v případech, kdy je nutně potřebuje. Je zvyklá spořit a dávat nám a rodičům peníze, abychom se měli líp. Je to od ní hezké, ale často jí říkám ať myslí taky trochu víc na sebe, že to jsou její peníze, které si ona vlastníma rukama vydělala.“

Z realizovaného výzkumného vzorku je patrné, že ekonomickou stránku domácnosti má na starosti v tomto konkrétním případě spíše žena nežli muž. Členové domácnosti **společně hradí** výdaje za energii, vodu a plyn, případně dřevo. Další výdaje spojené se společným soužitím jsou spojeny s nákupy. „Přispíváme většinou na potraviny, prací prášky a saponáty ale také na elektřinu, vodu, plyn nebo dřevo.“ R8 nám naši výpověď potvrdila. Potvrdil nám ji také R1, který říká: „Nejčastěji přispíváme tedy na chod domácnosti, energie a jídlo. Nicméně i tak pravidelně nakupujeme např. potraviny, prací prostředky a věci do domácnosti, pokud je to tedy potřeba a domluvíme se tak s rodiči či prarodiči.“ Můžeme vidět, že všechno závisí na domluvě členů, kteří sdílí společnou domácnost. Domluva hraje v péči o domácnost a obecně ve společném soužitím velkou roli.

Další neshody můžeme spatřovat v **péči o domácnost**, a to zejména v oblasti jejího udržování. Je to právě z důvodu, protože každá generace je zvyklá na svou frekventovanost a specifický postup. „Vzhledem k tomu, že na jednom patře žijí dvě jinak naučené domácnosti (já a zbytek), je zde spousta věcí, které jsem naučena dělat jinak – můžeme se bavit například o topení, přípravě jídla, úklidu nebo skládání vypraného prádla. Je pro mě ještě poměrně nové a komplikované se vžít do systému, který praktikuje přítelova maminka. Snažím se jí pomáhat, jak to jen jde a ten systém se naučit, ale je to pro mě složité, protože

jsem hodně let vyrůstala v jiném systému pořádku.“ Na této výpovědi R8 lze vidět, jak je složité se vžít do zažitého způsobu někoho jiného. Potvrzuje, že se snaží budoucí tchýni pomáhat, jak jen to jde, ale zároveň je pro ni těžké opustit její zažitý systém a z toho důvodu je vhodné hledat řešení této situace. „V úklidu se prostě s tchýní neshodujeme, protože já jsem spíše flegmatik. Z tohoto důvodu úklid probíhá většinou tak, že tchýně uklidí společné prostory, ale vynechá naše dvě místnosti, které si uklidím já sama, kdy chci já, a ne kdy mi to přikáže tchýně, které by nevadilo uklízet každý den, což u mě nepřipadá v úvahu.“ Je důležité, aby si všechny generace stanovili plán prací, na kterém se společně domluví, a respektovali ho, protože v situaci, kdy jej nebudou respektovat může dojít k pocitu selhání některých členů domácnosti. „S babičkou a s tetou jsme si předem nestanovily, kdy se budou uklízet společné prostory. Stanovily si takový den, na který byli zvyklé ony a na mě už se ohled nebraly. Bylo to ‘bud’ se přizpůsobíš nebo to uděláme my.’ Velmi mě to mrzelo, protože právě v ten den, v sobotu, jezdíváme na celý den k rodičům od manžela, takže nejsme doma. (...) Ze začátku mě to velmi mrzelo a cítila jsem se tak, že se nedokáži postarat o dům. Postupem času tento pocit ale vymizel, protože jsem jim o tom řekla a ony mně řekly, že mi chtějí alespoň nějak ulehčit práci, abych si odpočinula od školy a dcerky“ (R7).

Se společným bydlením je spojena i péče ve smyslu **přípravy jídla a společného stolování**. Během pracovního týdne je zřejmé, že se rodina málokdy sejde u společné snídaně nebo oběda, ale o víkendech by to určitě bylo ku prospěchu všech členů domácnosti. „Snídaně a obědy máme přes týden oddělené, protože většinou obědváme v práci. Večere jak kdy, řekl bych, že přes týden odděleně, každý sám, ale víkendy jsou charakteristické společným jídelm.“ R1 nám potvrdil to, co jsme zmiňovali. „S přípravou jídla to máme tak, že někdy jíme a vaříme každý zvlášť a někdy zase všichni společně, závisí to na situaci. Je to proto, že když pracujeme venku, tak na přípravu jídla nezbyvá tolik času, a právě v ten moment jsem ráda že bydlíme s rodiči a jídlo zajistí maminka. (...) Společně tedy zasedáme ke stolu většinou o víkendech, tedy spíš v tu sobotu, kdy se u nás pracuje.“ R2 nám taktéž popsala, jak to mají s přípravou oběda a stolováním, že společně jedí prakticky jeden den v týdnu. Dle našeho názoru je velmi důležité, aby si členové, kteří společně sdílí domácnost, vyhradili čas a zasedli ke stolu a popovídali si co se za týden událo a jaké mají plány. Právě toto lze vidět u R4: „U jídla zasedáme k jídelnímu stolu všichni společně, protože alespoň při obědě se sejdeme celá rodina a popovídáme si. Společně stolujeme o víkendech, kdy nejsme v práci a máme čas jeden na druhého.“ U další R5 je situace zcela odlišná: „V jídle to máme totožné jak s financemi, protože každý si připravujeme jídlo sám, případně když je maminka

nemocná nebo jí není dobře, tak jí připravím to, na co má zrovna chuť nebo máme stejné jídlo, ale to se stává jen velmi málo.“

Pokud ve společné domácnosti žije rodina s malými dětmi, je zřejmé, že příprava jídla nemůže být totožná. Děti potřebují pestřejší stravu, bez přidaných cukrů, solí a bez velkého množství tuku, což můžeme vidět u R4. „V době, kdy jsme bydleli s tchýní, jsme si vařily každá sama. Bylo to především z důvodu toho, že jsem byla na mateřské dovolené a měla děti, které vyžadovali jiné jídlo, než jaké chtěli rodiče. I způsob, kterým rodiče připravovali jídlo nebyl zrovna pro děti vhodný, stále smažené anebo v opačném případě sladká jídla.“ Prarodiče si mnohdy ani neuvědomují, jak je pro děti strava důležitá. „Když byla dcerka malá a já jí vařila a nechtěla jídlo od mé babičky, tak mě říkala, že oni jedli všechno a vyrostli. Ano je to pravda, ale v její době nebylo tolik nezdravých potravin, jak je teď“ (R7).

4.4 Výchova

„Výchova by měla být taková, aby to, co je nabízeno, bylo přijímáno jako cenný dar, ne jako povinnost.“

Albert Einstein

Citát od Alberta Einsteina hovoří o výchově jako o cenném daru. Tento dar si ani neuvědomujeme, protože ho bereme jako samozřejmost. Rodiče jsou tu přece od toho, aby nás vychovávali. Ano to jsou, ale hodnotu výchovy a její náročnost si uvědomíme až v době, kdy máme své vlastní děti, protože si uvědomíme, že nemáme zodpovědnost jen sami za sebe, ale máme ji i za dítě.

Rodiče chtějí vychovat dítě, jak nejlépe mohou, chtějí ho vést k úctě, pokoře, skromnosti a laskavosti. V případě, že rodina žije s prarodiči, je to mnohdy náročný úkol. Důvodem jsou právě prarodiče. Ti by si ve společném soužití s dětmi měli uvědomit, že oni jsou prarodiče, ne rodiče a výchova dítěte tedy není na nich. Výchova dítěte se má odvíjet od toho, na čem se domluví dítě společně s rodičem. Pravidla, která si společně stanoví dítě s rodičem by měla být rodičem sdělena prarodičům u kterých dítě je na návštěvně, hlídání aj., a prarodič by je měl respektovat. Nemusí s nimi vůbec souhlasit, ale v takovém případě je důležité, aby to sdělil rodiči a společně se poradili o tom, které z daných pravidel je možné přejít či upravit a které nikoli. „S maminkou jsme se dohodli, že nám pohlídá dcerku. Mysleli jsme, že půjdou na hřiště a budou si společně hrát. Situace taková nebyla, protože když jsme si pro malou přišli, tak nám ukazovala, co všechno jí babička koupila, protože byly společně v obchodě.

Už jednou taková situace nastala a já jsem řekla, že s tím nesouhlasím, protože jsem jim dala dceru na hlídání s tím, že vím že je u nich, ale ona tam vlastně vůbec nebyla.“ Přesně takovou situaci řeší R7, kterou maminka nerespektuje.

Mezi rodičem a prarodičem často dochází k jevu, že chtějí mezi sebou soupeřit. Chtějí vědět, kdo má pravdu a kdo zvládne lépe vychovat dítě. „Dcerka nám sděluje své zážitky, které prožila u babičky až večer, když jde spát. Vždy se dozvíme spoustu informací, které jí babička řekla, že nemusí říkat doma. Ale přesně v tomto je ta dětská nevědomost velmi hezká, protože děti, co neví, to nepoví.“ Důvod, proč k situacím, které prožívá R7 dochází je mnohdy určitý nerespekt a dokazování si pravdy vůči tomu druhému. Mnohdy si ale zúčastnění dospělí neuvědomují, že to má velký vliv na dítě, které má potom zmatek v hlavě a neví, co je správné a co ne. Neví si rady. Samozřejmě, že podle přirozenosti bude využívat právě to pravidlo, které je pro něj výhodnější, lepší a totéž požaduje i po svém rodiči, aby toto pravidlo přijal a uplatňoval taktéž.

Je zřejmé, že ve vzniklých situacích je rodič zaskočen, nazloben a rozčilen, a to na prarodiče i na dítě. Po této situaci je důležité, aby opadlo prvotní nazlobení a rodič si na neutrální půdě pohovořil s prarodičem. Je důležité vědět, co se stalo a nastavit reálně aplikovaná pravidla právě ve chvílích, bude-li prarodič s dítětem sám. Pokud by prarodič nebyl schopen respektovat předem domluvená pravidla, měli by se alespoň s rodičem dohodnout na možném kompromisu, který bude prarodič schopen dodržet.

„Vím, že i když si s mamkou stanovíme nějaká pravidla, která by měla dodržovat, když bude dcerka s nimi, tak jich stejně dodržovat nebude. Velmi mě to mrzí, ale vím, že by nepomohla ani hádka.“ Pokud by se R7 rozhodla tuto situaci vyřešit hádkou, tak je důležité, aby se odehrávala bez přítomnosti dítěte. Je to právě z toho důvodu, že společný přístup dítěti snáze nastaví hranice.

Konflikty při výchově pramení z rozdílných názorů jednotlivých generací na výchovu. Je důležité prarodiče upozornit, že názory na výchovu dítěte i jeho režim se v průběhu let neustále vyvíjí a je tedy pravděpodobné, že budou zcela odlišné od těch, které platily za jejich doby. „Moje babička, když po mém příjezdu z porodnice viděla, že dcerka není v peřině, tak se zděsila, protože za jejich dob se dítě dávalo automaticky do peřiny. (...) Byla jsem za její radu, že mám dát malou do peřiny ráda, ale jen jsem si ji vyslechla, ale už nepropraktikovala.“ U R7 vidíme důležitost faktoru **vyslechnutí si rady** a poděkování za ni. Rodiče se u výchovy snaží řídit především svým instinktem a vlastním přesvědčením. „Co

se týče dětí, tak jsem s tchýní neměla problém žádný. Myslím si, že byla s mou výchovou spokojená, i když mi řekla, že v některých případech by byla na děti mírnější, ale také řekla, že jsou to naše děti a naše výchova. Tchýně si své děti vychovala a teď je to na nás. Moji rodiče si zase myslí pravý opak. Říkají, že moje výchova je benevolentní a děti nemají respekt a úctu. Do výchovy mi ale nezasahují, ale za jejich rady jsem byla vždy vděčná. Byla jsem ráda, když mi řekli svůj názor, co by dělali oni, ale to bylo vše. Bylo na mně, jestli jsem si z něj něco vzala anebo naopak.“ (R4)

Důležitá výchovná složka v mezigeneračním soužití je bez pochyby **úcta a tolerance** ke starší generaci. „Díky výchově, kdy jsme se snažili vést děti k úctě ke starším a sami se snažili jít jim příkladem, mají vztahy se svými prarodiči velmi dobré. Když si to tak zpětně promítnu, tak jsme děti vychovávali podobně, jako jsme byli vychováváni my“ (R5).

Denní rytmus prarodičů je zcela jiný a dětem bližší než rytmus jejich rodičů. Rodiče musí řešit různé existenční problémy, mají málo času a snaží se zaopatřit rodinu, kdežto prarodiče mají rytmus pomalejší, a právě proto jsou schopni se více přizpůsobit potřebám dítěte. Prarodiče nelimituje čas a velmi rychle se dokáží s vnoučaty naladit na stejnou vlnu.

Dítě se na vztahu, který mají mezi sebou rodiče a prarodiče učí vzorcům, které současně i přebírá. Dá se předpokládat, že dítě si osvojí stejné nebo alespoň velmi podobné návyky jako jeho rodič. Můžeme říci, že podle toho, jak se ke svým rodičům chováme, se dítě učí, jaké vztahy jsou žádoucí a správné. Je zřejmé, že je to záležitost, která se nám v budoucnu může vymstít, ale také nám může být ku prospěchu a záleží jen na nás, jak danou situaci pochopíme.

4.5 Konfliktní situace

Konflikt můžeme definovat jako nedorozumění nebo neslučitelnost zájmů mezi dvěma a více lidmi. Často bývá vnímán jako negativní jev, což nemusí být ale pravda, protože je zcela na nás, jaký postoj ke konfliktu zaujmeme. Je zřejmé, že vnímáme-li konflikt negativně, tak budeme i jednat způsobem, který vyvolává negativní důsledky. Právě změnou přístupu ke konfliktům můžeme docílit jen efektivní komunikací a nasloucháním toho druhého.

Mezigenerační konflikty jsou způsobeny především rozdílnými životními styly jednotlivých generací. Starší generace je v pozici, kdy je zaznamenám velký rozvoj v oblasti **ekonomiky, podnikání, zaměstnání**, ale také se ocitají v době, ve které je velké riziko podvodů a hazardu, což u této generace může znamenat problém. „Problémy, které se v naší rodině řeší

jsou klasické rozdíly náhledů na různé věci, které jsou způsobeny díky generačním rozdílům, konkrétněji bych řekla kvůli věkovým rozdílům, kdy každý máme jiný názor na danou věc, problém, politickou situaci, technologie a pohled na život a na práci.“ R5 v její výpovědi zmínila, že mají odlišný pohled na různé věci, ale především na práci: „Nejčastěji řešíme problémy, které se týkají úklidu, péče o zvířata, věci na zahradě, dvoře nebo poli, praní. Toto jsou situace, ve kterých se s maminkou neshodneme, tak je každá děláme raději sama, protože by to postupem času mohlo vygradovat v celkem velkou hádku z mého pohledu.“ R2 nám taktéž řekla, jaký je nejčastější důvod k hádce nebo konfliktu v jejich soužití. „Většinou jsou to problémy týkající se generačních rozdílů, jako jsou například názory na politiku, IT dovednosti a hlavně vkus, který máme já a moje maminka odlišný.“ Je důležité, aby si v takovýchto případech lidé společně sedli a dokázali si o tom formou dialogu **promluvit**. Rozhovor formou dialogu by měl být součástí každé konfliktní situace či hádky, protože právě skrze dialog můžeme lépe pochopit toho druhého a docílit vzájemnému porozumění. Mohli bychom říci, že společný dialog nad vzniklou konfliktní situací vedou všichni naši respondenti. Jak to má R6? „Pokud se ale vyskytnou problémy s dcerou a její rodinou, se kterou společně bydlíme, řešíme to většinou rozhovorem. Je mnohdy náročné najít společně řešení a východisko z daného problému tak, aby nám všem vyhovovalo a nikdo nemusel velmi slevit se svých nároků a požadavků.“

Dalším řešením, které se v konfliktních situacích nabízí je určitě **hledání společného řešení**, které se nejspíše neuskuteční, pokud nebude použita forma **kompromisu**. „Snažíme se tyto vzniklé problémy vyřešit většinou kompromisem nebo tím způsobem, že hledáme společné řešení. Samozřejmě hledání společného řešení není otázkou deseti minut, ale je to otázku odpoledních sezení, kdy určitý problém probíráme i do večerních hodin.“ V případě R2 vidíme, že se tuto strategii snaží uplatňovat. Je zřejmé, že někdy to jde líp, někdy hůř, protože záleží na tématu, na jehož základě vznikl daný konflikt.

V dnešní době, která je specifická především vývojem IT technologií se nabízí možnost řešit vzniklé konflikty pomocí **internetu, sociálních sítí** aj... „Problémy, které u nás vzniknout se většinou řeší přes sociální sítě, konkrétně messenger, kde si o tom napíšeme. Když matka řeší problémy přes sociální sítě tak je tam riziko, že se pochopí napsaná věc jinak, než kdyby se to řeklo osobně“ (R1) Z tohoto rozhovoru bylo zjevné, že se matka vyhýbá řešením konfliktních situací z očí do očí. Důvodů může být mnoho, ale z rozhovorů jsme vypožorovali, že matka respondenta neřeší daný konflikt v moment, kdy se stane, ale až

v moment, kdy chce ona. Může to být způsobeno tím, že se chce na danou situaci připravit a vyjít z ní jako vítěz a mít poslední slovo.

Důležitou součástí řešení každého vztahu je přiznat si, že **člověk neměl pravdu, zmýlil se**. Každý jsme omylný a nikdo učený z nebe nespádl. Mnoho lidí ale bere omyl jako své selhání, a i přes vědomí, že nemají pravdu, se snaží dokázat pravý opak. „Moje mamka musí mít vždy poslední slovo, jen ona má pravdu a nikdo jiný. Já už s ní ani moc nedebatuju, protože vím, že to nemá smysl a k ničemu to nevede.“ Totéž se děje i u R7.

„Pokud problém nastane, tak nadávám všem okolo, řeknu svůj názor do očí, což je velmi důležité z mého pohledu. Mám ráda, když ten druhý oponuje a má také svůj názor na daný problém. Ale ve většině případech, kdy se vyskytne problém, který není tak závažný za jak jej pokládám, to řeším takovým způsobem, že se zavřu do ložnice a většinou usnu, což mě uklidní. Ostatní se zavřou do svých pokojů, kde máme možnost si daný problém nechat projít hlavou a přemýšlet nad vhodným řešením.“ R4 považuje za nezbytné, aby si osoby, které mezi sebou mají určitý problém řekli vše **z očí do očí**. Dále je důležité dát si **prostor** k tomu, abychom situaci mohli vstřebat a sami z ní vyvodit, jestli stojí za konflikt či nikoli.

4.6 Trávení volného času

Čas má tendenci plynout velmi vysokou rychlostí a tento jev je nejlépe viditelný právě na dětech. Vidíme to, jak se nám mění před očima a jsou den ode dne vyspělejší a dospělejší. Velká část rodin si v každodenním shonu vůbec neuvědomuje, jak vzácný a důležitý je společně strávený čas.

Společně strávený čas je velmi důležitou součástí na utváření vztahu mezi dvěma a více lidmi, potažmo generacemi. Umožňuje co nejlépe poznat osobnost druhých, sdílet společné zážitky, hezké i ty méně hezké chvíle a získávat nové zkušenosti. Podoba, a hlavně intenzita společných chvil bývala v **období dětství** upravována především rodiči, kdy právě oni rozhodovali, kdy budeme s někým, většinou to byli prarodiče, trávit svůj volný čas. Bylo na rodičích kolik času bude trávit jejich dítě s babičkou či dědečkem. Dle našeho názoru tuto možnost ovlivňoval i věk prarodičů. „Bydlíme s babičkou a tetou a v případech, kdy musíme odjet narychlo pryč a nestihneme se domluvit s prarodiči na hlídání, tak nám ji pohlídají ony. Když je doma i teta, tak z toho nemáme takový strach, jako když je doma sama babička. Babička už má přece jen věk, ale i přesto víme, že je schopná dceru na nějakou chvíli

pohlídat“. Naše tvrzení jsme si potvrdili u R7, která nám řekla, že hlídá i její babička, ale není to na dlouho, spíše jen na chvíli, a to právě z důvodu věku.

Je zřejmé, že v období, kdy byly děti malé, trávili s nimi prarodiče více času, než je tomu v dnešní době, kdy tehdy mále děti vyrostli. Není pravidlem, že příchod vnučete je pro prarodiče radostnou událostí, to nám řekla i R4: „Když jsem se dozvěděla, že můj syn s přítelkyní čekají miminko, tak jsem byla velmi zaskočena. Ano, oba byli ve věku, ve kterém jsem už i já měla svého syna, ale doba je jiná a přišlo mi to strašně brzy. Můj názor, že se necítím být v mém věku ještě babička, věděli. Bylo to asi z toho důvodu, že jsem si nedovedla představit, co s tím malým stvořením budu dělat. (...) Opak byl ale pravdou, protože s příchodem toho malého človíčka jsem se začala těšit na různé aktivity, které až bude větší, budeme společně podnikat.“ R2 nám popsala chvíle, kdy taktéž tráví čas se svou vnučkou: „S vnučkou ráda trávím čas a hraju si s ní, je s ní zábava. V létě se koupeme a chodíme na procházky, poznáváme zvířátka, kyticčky, chodíme na hřiště, kde se vnučka vyblbne.“

Společně strávený čas a činnosti jsou v dětském věku různorodější, právě z toho důvodu, že se malé děti mají neustálou tendenci učit novým věcem a poznávat okolí. „Když byli moji vnuci malí, brávali jsme je s manželem na výlety, učila jsem vnučky zpívat, vařit, péct, dokonce i šít. Manžel zase učil vnuky střílet ze vzduchovky, zatloukat hřebíky, sekát trávu, prostě takové ty typické věci, co by měl kluk na dědině umět.“ (R6)

Je zřejmé, že vnučata vyrostla a nejsou už malými dětmi, kterými byla kdysi, a právě proto má i společně strávený čas jinou formu. Z malých dětí se stali dospělí jedinci, kteří už mají svou rodinu, děti, práci a záliby a někteří z nich se dokonce rozhodli pro sdílení společné domácnosti se svými rodiči či prarodiči.

Pokud společně žijí dvě a více generací pohromadě, je zřejmé že společně tráví i svůj volný čas a podnikají společné aktivity. Je důležité, aby se aktivity **přizpůsobovaly věku rodinných příslušníků**. Právě z toho důvodu má společně strávený čas formu komunikace a různé formy pomoci. „Společně trávíme čas tím, že si posedíme, popovídáme, dáme kávu, sklízíme společně úrodu (trnky, jablka, ořechy, brambory) takové ty věci, co patří k vesnici, opékáme, grilujeme, navštěvujeme vnučata a jezdíme občas i na výlety.“ (R5)

Výhodou, kterou generace mladých, středních i seniorů spatřují v možnosti komunikaci, jsou právě témata konverzace a přístup k sobě navzájem. Mohou se totiž společně bavit v rovině rovný s rovným a tím pádem i společně diskutovat na různá témata jako je politika, vzdělání,

děti, vztahy, různé dění v okolí aj... R5 si vybavuje chvíle, kdy se svou maminkou společně debatují: „Nejraději společně debatujeme při společné kávě, a to o různých věcech jako je např. politika, vzdělání, práce, ale také o věcech, které se dějí v naší vesnici. Rádi probíráme nové situace, které se v naší vesnici neustále objevují, a tím, že bydlíme v malé vesničce, kde každý ví o tom druhém vše, tak je to hned.“ Stejný názor má i R1: „Společně strávený čas s rodiči řešíme ve většině případů společnými kafičky, obědy a povídáním si u kávy. Jinak podnikáme i aktivity typu společných výletů a také sportujeme (kolo, lyže, procházka).“

Je zřejmé, že společných aktivit typu jízda na kole a lyžích většina starších lidí z důvodu jejich **zdravotního stavu** dělat nemůže. „Do společných aktivit se snažíme zapojit všechny, samozřejmě kromě prarodičů, protože těm by lyže už nejspíš moc nesvědčily.“ R1 nám řekl, že se snaží do aktivit zapojovat všichni, ale u prarodičů to jde obtížněji, tam je aktivita zaměřena spíše na společnou konverzaci a práce kolem domu: „Jinak co se týká pomoci při různých domácích pracích, pracích na zahradě nebo poli, tak to se zapojují i prarodiče, nebo se o to alespoň snaží, aby měli i oni nějaký druh pohybu a také i oni přispěli k chodu a péči o domácnost i zahradu.“ R1 patří do generace mladých, takže nás zajímalo, zda bude mít stejný pohled na věc i R6, která patří do generace seniorů. „Společný čas, který spolu s rodinou dcery trávíme se dotýká aktivit typu, že pracujeme na úpravě dvorku, zahrádky ale výlety společně už podnikat nemůžeme. I když se snaží nás zapojovat do většiny aktivit, tak je to mnohdy velmi náročné, a to z důvodu zdravotního stavu. Manžel totiž trpí Parkinsonovým syndromem a je pro něj těžké se vydávat na různé výlety, protože mu dělá problém chůze a velmi se třese, což je vlastně projevem této nemoci.“ V tomto případě můžeme vidět, že ač se rodina snaží zapojit všechny členy rodiny do společných aktivit, tak to mnohdy nejde právě z důvodu **zdravotních potíží** starších členů rodiny. V případě, nemůže-li se starší člen rodiny z výše zmíněných zdravotních důvodů zapojovat do různých aktivit, ale je schopen jim přihlížet, tak si musí uvědomit fakt, že je nemůže poučovat. „Jakmile pracujeme na úpravě dvorku, která se týká stavebních prací, se kterými nemůže můj tatínek pomoci manželovi, tak se na něj alespoň dívá. Mnohdy se to ale zvrtné a tatínek má tendenci manželovi říkat, jak by to měl dělat a nedělá“ (R2). V tomto případě vidíme zářný příklad toho, čeho by se především generace prarodičů měla vyvarovat. Měli by si vážit společně stráveného času skrze který si mohou rozšířit své obzory, znalosti a teoreticky se naučit něco nové a udržovat se tak v přítomnosti.

4.7 Vzájemné hodnocení generací

V této podkapitole se budeme zabývat vzájemným hodnocením generací, ke kterému jsme dospěli v průběhu rozhovorů. Jsme si vědomi toho, že je tématem obecným, které ale souvisí s naší diplomovou prací.

V rozhovorech, které jsme při zkoumání uskutečnili, jsme chtěli zjistit vztahy v rámci rodiny, konkrétně na úrovni generací, tedy jak se ztotožňují s životním stylem a pohledem na život rodičů, prarodičů a naopak.

Střední a starší generace, popsala, že si více rozumí s generací téhož věku, protože se s nimi mohou bavit o svých problémech a zdravotních stavech. Ve většině rozhovorů se vyskytovala výpověď podobná výpovědi R6: „Mladší generace si myslí, že si jenom stěžujeme, jak nás všechno bolí a jaké máme zdravotní potíže. V mnoha případech nám vytýkají fakt, že se zaměřujeme jen na sebe a své problémy, které nám přijdou nejdůležitější. Myslí si o nás, že nic neděláme, nejezdíme na výlety, litujeme se a neužíváme si života tak, jak bychom mohli.“

Další z respondentů R1 nám řekl, že má ve své generaci velký počet přátel, se kterými se pravidelně setkává, a právě z tohoto důvodu říká, že jsou mu vrstevníci blíží než starší generace, se kterou si zas až tak nerozumí. O svých vrstevnících říká, že jsou to super kamarádi, ale chybí jim **řád a zásahy slušného chování**, ale zároveň říká, že se to nedá říct o všech. „Mladou generaci nemůžu hodnotit jako špatnou nebo dobrou, protože každý člověk je jiný a toto přesně platí i u mé generace. Samozřejmě že se vyskytují v mém okolí mladí, kteří jsou grázlové a všechno mají na háku, ale vyskytují se tam i mladí, kteří jsou zase velmi hodní, pracovití a nemají s ničím problém. U mladé generace je problém v tom, že si rodiče myslí, že jsou jejich děti nejhodnější a nejslušnější, že se venku chovají tak, jak doma. Opak je ale pravdou, protože mnohdy ti, co se chovají doma slušně jsou většinou ti, kteří venku vymýšlejí různé blbosti a lumpárny.“ Výpověď R1 vypovídá o proměnlivosti chování mladé generace, která je vázána na prostředí, ve kterém se právě nacházejí. V tomto případě platí fakt, že je zde možnost vidět mladou generaci zkresleně, ale může to platit i naopak, kdy mladá generace vidí zkresleně generaci starších. Je zřejmé, že rodiče či prarodiče své dítě nebo vnouče budou hájit.

V našem výzkumu se nevyskytovalo mnoho respondentů, kteří byli zástupci generace seniorů, ale spíše se nám zde vykytovala skupina střední generace, která generaci seniorů označovala za staré lidi, kteří jsou nemocní a přemýšlí jen nad svými problémy. Do generace

seniorů můžeme zařadit osoby, které mají 60 až 65 let. Se stářím souvisí mnoho změn, které člověka ať chce nebo nechce ho ovlivní. Dle střední generace tyto změny seniory velmi ovlivňují, ale více je ovlivňuje fakt, jakým jsou senioři zobrazováni v médiích. R6, která jako jediná z dotazovaných respondentů patří do oblasti generace seniorů řekla: „Necítím se být tak stará a nemohoucí jak mě, naši generaci, reprezentují televizní noviny, pořady a různé reklamy na léky a pomůcky, bez kterých se podle nich senior neobejde. Já se cítím být plná energie, kterou mi dodávají mí pravnuci. Do nedávna jsem ještě chodila na brigádu, protože jsem se chtěla dostat mezi lidi a normálně si s nimi popovídat a zabavit se, protože jinak bych vařila, seděla u TV nebo šla někam na procházku. Neříkám, že mně to vadí, ale chci si ještě užít svých pravnuků, takže jsem ráda, když můžu mladým pomoci s hlídáním.“ Z výše zmíněného úryvku je patrné, že se seniorka necítí být v jejím věku pasivní, ale spíše se snaží **aktivně zapojit do života** jejich dětí, vnoučat, a dokonce i pravnoučat. Není to samozřejmostí, že se senioři mladým lidem, dokonce i rodinným příslušníkům straní. Přesně takový názor má i naše další R8, který říká: „Babička mojí kamarádky žije takový život, že sedí jen v jejím křesle a dívá se na různé seriály a mše. Nic ji nezajímá a přijde mi, že nemá chuť do života.“ Na druhou stranu se v dnešní době můžeme setkat s mnoha seniory, kteří se snaží **udržet si krok s dnešní dobou** a učit se stále novým věcem. „Babička má chuť se stále učit novým věcem ať už to je v oblasti IT, mobilních telefonů anebo se dokonce snaží získat větší znalosti v oblasti ekonomické, protože tu ona v mládí studovala a pořád ji to zajímá.“ V tomto případě můžeme vidět babičku R8, která má babičku, která je aktivní oproti babičce kamarádky, kterou zmiňovala výše.

R6 se nachází nyní v seniorském věku a řekla nám, že si váží svých vnoučat, protože s ní mají trpělivost, a **hlavně chuť ji učit novým věcem**, které ji zajímají. „Mám ráda svá vnoučata, protože mi hodně pomáhají učit se novým věcem, konkrétně mě učí, jak mám zacházet s počítačem a mobilním telefonem, který je úplně jiný, než bylo za našich dob.“ Zde můžeme vidět, že vnoučata zastávají svým způsobem roli učitele, kteří jsou pro své prarodiče novým zdrojem informací, znalostí, dovedností a seznamují se s pokrokem v oblasti IT.

Vnoučata pohlíží na své prarodiče méně kritičtěji, než jak na ně pohlíží jejich rodiče (tedy vlastní děti). Můžeme říci, že mladší generace je v obecné rovině více přístupnější ke starým lidem a **snaží se najít řešení, aby se zlepšily vztahy mezi generacemi**. Je paradoxní, že si mladá generace uvědomuje odlišnost názorů jednotlivých generací více než generace střední. Mladí lidé si uvědomují, že se narodili do úplně jiné doby než jejich prarodiče, tedy generace

seniorů. „Vím, že v dnešní době máme o hodně větší možnosti, než jaké měla moje babička. Můžeme si vybírat z mnoha škol na které nastoupíme, vybrat si obor, který nás bude bavit, a ne který nám vyberou rodiče. Prarodiče takovou možnost neměli, byla výjimka, když šel někdo na maturitní obor, protože to muselo být dítě, které bylo z dobře situované rodiny. Nestalo se že na maturitní obor nebo dokonce na vysokou školu šlo dítě, které bylo z rodiny zemědělce nebo dělníka.“ V tomto případě R7 můžeme vidět, že si uvědomuje, jaké má štěstí, že se narodila do této doby, a ne do doby ve které se narodili prarodiče.

Co se týče **komunikace**, R2 si myslí, že v budoucnosti se zásadně nezmění vztah a komunikaci mezi generacemi. Je to z toho důvodu, jelikož se respondentka nachází v roli babičky a sama vidí, že to, co zvládá ona, zvládá i její čtyřletá vnučka. „S vnučkou velmi ráda trávím čas, kdy společně chodíme na hřiště nebo na procházky, ale když vidím, jak pracuje s mobilním telefonem, tak si myslím, že se v budoucnu nebudu muset bát, že s ní neudržím krok a nebudu si s ní mít co říct. Doufám, že bude ochotná mě učit novým věcem, když bude v dospělém věku a bude se ke mně chovat tak, jak se chová její matka k její babičce.“

Myslíme si, že ve vzájemném hodnocení generací hraje velkou roli to, jaké mají **mezigenerační vztahy** se svými rodiči či prarodiči. Z dotazovaných respondentů můžeme říci, že mladá generace hodnotí generaci seniorů spíše pozitivně nežli negativně.

5 SHRNU TÍ

V této kapitole bychom rádi vyhodnotili výsledky, ke kterým jsme v rámci našeho výzkumu dospěli.

Cílem, který jsme si pro naši diplomovou práci předem stanovili, bylo představit a vysvětlit, jak jednotlivé generace vnímají společné soužití více generací pod jednou střechou. Chtěli jsme se zaměřit na pozitiva i negativa, která společné soužití obnáší. Dále jsme se chtěli dozvědět důvody, které nejčastěji vedou k rozhodnutí společného bydlení se svými rodiči či prarodiči a zda jsou v tomto soužití osoby spokojeny nebo své rozhodnutí přehodnotili.

V praktické části jsme se zaměřili na cíl naší práce. Snažili jsme se zodpovědět si výzkumné otázky, které jsme si jako první v této části položili. Hlavní výzkumná otázka, kterou jsme si položili zněla: **„Jak vnímají členové rodiny vícegenerační soužití?“** Z výzkumu bylo patrné, že členové, kteří společně žijí pod jednou střechou, vnímají soužití více generací pohromadě velmi dobře. Je to zřejmé, protože v podstatě jen jedna respondentka bydlela ve společné domácnosti se svou plnoletou dcerou, u níž doufá, že se brzy odstěhuje. „Bydlíme se svou 25letou dcerou, což mi nevadí, ale chtěla bych, aby si už konečně našla přítele a pomalu se odstěhovala“ (R4). Další respondenti si na společné soužití víceméně nestěžovali a byli spokojeni, protože je to v podstatě jejich rozhodnutí, nikdo je do něj nenutil, jen měli možnost, kterou buď mohli využít nebo ne. „Když jsme se po svatbě rozhodovali, kde budeme bydlet, mysleli jsme, že u některých prarodičů, měli jsme více možností. Nakonec jsme se rozhodli pro společné soužití s tetou a babičkou, které měli volné první patro, ve druhém bydleli. Tu možnost jsme využili, protože jsme měli sen postavit si vlastní domeček, tak jsme tedy využili tu možnost a na chvíli bydlíme u nich. Soužití je bezkonfliktní a nemáme problém společně vyjít a domluvit se na věcech, které se týkají domu“ (R7).

Hlavní výzkumnou otázku jsme si v dalším bodě rozdělili na specifické, které se týkaly důvodů, přínosů, problémů a toho, jak společné soužití probíhá. **„Jaké důvody tedy vedou mladší generaci k vícegeneračnímu soužití?“** Jsou to důvody, které se týkají buď vlastního přesvědčení, finanční situace anebo je to jen na přechodnou dobu. „Od dětství jsem si nějak říkala, že budu bydlet doma. Asi bych nenechala maminku bydlet samotnou v tak velkém domě. Bylo ale důležité, aby manžel se společným soužitím souhlasil. Ale v době, kdy jsme se brali to nějak tak bylo, že některé z dětí zůstane v domě. U nás jsem to byla já, protože sestra se svým manželem rozhodli postavit svůj vlastní domek, ale bydlí u nás v zahradě, takže zahradu máme společnou. Máme velký dvougenerační dům, takže v tomto případě by

bylo škoda ho nevyužít“ (R5). Další z respondentů nám sdělil, že důvodem byla láska. „(..) Našel jsem si přítelkyni, která pochází z oblasti kolem Vsetína. Oblast kolem Vsetína a oblast Uherského Hradiště, ve kterém bydlím já je od sebe celkem hodně daleko, a tak nás napadlo, že společně zkusíme bydlet u mých rodičů. Dalo by se říct, že lásky byla tím důvodem, proč jsme se rozhodli bydlet s rodiči a prarodiči“ (R1). Finanční stránka je taktéž důvodem, proč si zvolit variantu společného sžití s rodiči nebo prarodiči než muset platit zbytečně vysoký nájem. „Jedním z rozhodujících důvodů byl i fakt, že jsme měli možnost bydlet ve společné domácnosti ve vícegeneračním domě a nemuseli jsme si tak platit velký nájem, kdybychom šli na byt“ (R8).

Další otázka se zabývala **„Problémy, které se vyskytují ve společném soužití“**. Většina respondentů nám sdělila, že to jsou běžné mezigenerační problémy týkající se především rozdílností názorů, pohledu na život, výchovu, finanční stránku, dále rozdíly v péči o domácnost, zahradu a zvířata. U jedné z respondentek, konkrétně u R4, se objevují nejčastěji konflikty, které se týkají společné firmy. „Problémy, které se v naší rodině řeší jsou většinou problémy, které se týkají naší rodinné firmy, ve které všichni pracujeme. Konkrétně jsou to problémy, jakože někdo zapomněl říct nějakou objednávku, máme moc práce, nevyneseny koš, špinavé umyvadlo, pozdní příjezd, nepřišel zaměstnanec, jiný pohled na pracovní proces. Problémy tohoto typu (pracovní) nepovažuji za něco tak zásadního, co by negativně zasahovalo do našich životů. Řekla bych že to jsou takové malé žabomyší války“.

Zajímal nás i fakt, **„jak vícegenerační soužití probíhá“**. Téměř všichni naši respondenti bydlí na vesnici, které jsou typičtější pro vícegenerační soužití právě z pohledu rozvržení domu. Na vesnicích v našich zeměpisných šířkách si můžeme všimnout velkých, dvougeneračních domů, které jsou víceméně rozděleny na dvě patra. Dvě patra většinou znamenají to, že každá rodina obývá jedno patro a společné prostory jsou většinou dvůr, sklep a technická místnost. „U babičky s tetou jsme si opravili spodní patro, které měli volné. Máme samostatnou kuchyň, obývací, ložnici, dětský pokoj, šatnu a koupelnu s toaletou. Společný máme jen sklep, ve kterém je i kotelnice, dvůr, garáž, návratí (průjezdovou chodbu) a zahrádku“ (R7). R1 obývá s jeho přítelkyní dvě místnosti: „Bydlíme ve velkém rodinném domě, kde žijeme v jednom patře s mými rodiči, u kterých jsme si opravili dvě místnosti (můj pokoj a pokoj sestry, která už bydlí se svou rodinou), abychom měli alespoň částečně soukromí a v prvním patře bydlí prarodiče.“ Důležitou součástí společného soužití je vlastní prostor, protože každý z nás ho potřebuje. Pokud člověk nemá vlastní prostor je možné, že

po nějaké době bude z nadměrného společenského kontaktu podrážděný, nepříjemný, a i z toho důvodu mohou vznikat i různé konflikty.

Společné sžití s rodiči či prarodiči má i mnoho přínosů. Zajímala nás tedy otázka: „**Jaké jsou přínosy vícegeneračního soužití?**“ Mezi nejčastější musíme zařadit respekt, úctu, toleranci, porozumění, předávání si znalostí, dovedností, návyků, ale také učení se jeden od druhého. Pokud ve společné domácnosti s prarodiči žije i rodina s dětmi, velmi často a rádi předávají prarodiče své zvyky, tradice a znalosti, které mají. „Moje dcerka je nejraději s mou babičkou, která má už skoro 80 let. Myslím si, že je to z toho důvodu, že s babičkou dělá věci jako je péče o slepice, okopávání, topení a vymetání kotle. Jsou to věci, které já s manželem děláme jen zřídka, ale babička je dělá pořád, a proto si myslím že to dcerku zajímá“ (R7).

V poslední kapitole jsme se rozhodli věnovat vzájemnému hodnocení generací, které z rozhovorů vyplývalo. Jsme si vědomi toho, že je toto téma velmi obecné, ale je součástí vícegeneračního soužití a také jej ovlivňuje. V rámci našeho výzkumu jsme dospěli ke skutečným, že vícegenerační soužití ovlivňuje i vzájemné vztahy, není tedy pravidlem, že osoby, které společně bydlí, mají mezi sebou ty nejuvělejší vztahy, které s ostatními členy rodiny nemají. „Když jsem ještě bydlela s rodiči a prarodiči tak mi děda vždy říkával, že mě a bratra bere jinak než ostatní bratrance a sestřenice. Nechápala jsem proč, protože já jsem ho brala úplně stejně jako babičku, se kterou jsme nebydleli. Rozdíl vidím až zpětně, a to konkrétně u své dcerky. Je to z toho důvodu, jelikož bydlíme s prababičkou a pratetou a dcerka je bere více než svou babičku s dědečkem. Vím, že je to tím, že s nimi bydlíme a dcerka s nimi tráví spoustu času, který se svou babičkou a dědou netráví, protože s nimi nebydlíme“ (R7).

Dle našeho názoru je velmi vhodné zvážit, na kolik mají členové rodiny zažité své zvyky, které nebudou chtít změnit, a které by mohly případně vícegenerační soužití ovlivnit.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Každé soužití, obzvláště to vícegenerační, má svá úskalí, pozitiva i negativa. Určitá část společnosti nahlíží na vícegenerační soužití jako na něco, co je zastaralé a zavazující. Zavazující právě z důvodu věku starší generace, která předpokládá, že se v případě zdravotních potíží mladší generace postará. Existuje mnoho rodin, které vícegenerační soužití považují za zvyk, který je v jejich rodině předáván z generace na generaci. Z našeho pohledu je vícegenerační soužití příležitostí, jak poznat jinou generaci, od které se můžeme naučit spoustu nových věcí, můžeme s nimi spolupracovat, ale také posilovat rodinné vazby. Dalším významným důvodem je i to, že prožijeme daleko více společných chvil s našimi nejbližšími, kterých si budeme vážit.

Z našeho výzkumu lze vyvodit, že je ve vícegeneračním soužití rodin důležitá komunikace. Členové, kteří společně bydlí, by měli umět mezi sebou komunikovat, aby nedošlo ke konfliktům a nemuseli si tak znepríjemňovat společné soužití. V případech, kdy se vyskytne se v rodině konflikt, aby byli schopni vést mezi sebou dialog z očí do očí a dospěli k závěrům, které budou všem členům vyhovovat. Další důležitou schopností, která by se ve vícegeneračním soužití měla vyskytnout, je schopnost přijmout názor toho druhého. Společně strávený čas s našimi nejbližšími nám nikdo a nic nenahradí. Tuto skutečnost si mnohdy uvědomuje až v situacích, kdy je pozdě.

Pro praxi vidíme doporučení v tom, aby se v rámci oblasti sociální pedagogiky pořádaly různé besedy, semináře, vzdělávací programy a jiné aktivity, které budou rozvíjet člověka v každém věku, ať se bude nacházet v jakémkoli prostředí. Rozvíjením člověka myslíme na úrovni komunikace, empatie, tolerance, pochopení. Je důležité, aby se o vícegeneračním soužití mluvilo více jako o prospěšném, než jako je tomu v dnešní době. V souvislosti s politickou situací bychom doporučovali podporovat mladé lidi při rozhodnutí, že se rozhodnou bydlet ve vícegenerační soužití.

V dnešní době existuje mnoho internetových zdrojů, ze kterých se dá zjistit mnoho užitečných informací, které nám pomohou více pochopit důležitost, formu a prospěšnost vícegeneračního soužití.

ZÁVĚR

Naše diplomová práce byla zaměřena na téma vícegeneračního soužití v současné společnosti. Soustředili jsme se na respondenty všech věkových kategorií (mladé, střední a generace seniorů), kteří zažili nebo zažívají vícegenerační soužití. Výše uvedené generace jsme si stanovili právě z důvodu, abychom mohli porovnat, zda pohled na vícegenerační soužití je ovlivněn i věkem. Respondenti, kteří se našeho výzkumu zúčastnili, byly ve věkovém rozmezí od 23 do 75 let. V rozhovorech, které jsme s nimi vedli, jsme se snažili zjistit, jak jednotlivé generace vnímají soužití více rozdílných generací pod jednou střechou.

V teoretické části naší práce jsme se zaměřili na teoretická východiska, která s tématem naší práce souvisí. Konkrétně jsme se zaměřili na dvě hlavní témata, kterými byla rodina a vícegenerační soužití.

První téma bylo zaměřeno na rodinu, konkrétně nejprve na její možné definice, ale také na její konceptuální změny v uplynulé historii. Dále jsme se věnovali obecnějším tématům, které s rodinou ale souvisí – formy, funkce a role, které se v rodině vyskytují. Více jsme rozvedli pojem, který se týká generační struktury rodiny a také komunikace, bez které by vícegenerační soužití dle našeho názoru mohlo jen stěží fungovat.

Teoretická část nám sloužila také jako podklad pro další část naší diplomové práce, tedy část praktickou. Z našeho výzkumu jsme dospěli k závěrům, že vícegenerační soužití je našimi respondenty vnímáno převážně pozitivně. Myslíme si, že důvodem je právě již zmiňovaná komunikace mezi jednotlivými členy jedné domácnosti, které je u námi vybraných respondentů na dobré úrovni. Je zřejmé, že soužití více generací pod jednou střechou se nevyhne konfliktním situacím, ale za předpokladu tolerance a dostatečné komunikace nejde o problémy, které by nebyly řešitelné. Je potřeba zmínit, že výsledky tohoto výzkumu nejsou univerzálně aplikovatelné a jsou omezeny velikostí výzkumného vzorku a jeho geografickým uspořádáním.

Zamysleme-li se nad tím, jak by šlo ovlivnit nebo změnit soužití více generací pohromadě, jen velmi těžce hledáme nějaké univerzálně použitelné řešení. Je to především z důvodu citlivosti dané oblasti, tedy vícegeneračního soužití a mezigeneračních vztahů, které s tím velmi úzce souvisí. Soužití více generací pohromadě je věc velmi citlivá, a proto si myslíme, že by se o vícegeneračním soužití mělo více mluvit. Je zde ale i hledisko, které se týká vztahů mezi generacemi. Pokud se vztahy v rodině nevyvíjejí správným směrem, tedy nejsou ideální, stojí za zvážení, zda by měla rodina skutečně realizovat společné bydlení nebo raději

ne. Proto je důležité, aby si generace, které společně žijí pod jednou střechou, našly společnou cestu a s ní se ztotožnili i ostatní rodinní příslušníci, protože i z externí pozice mají na soužití vliv. Vztahy mezi generacemi lze jen velmi těžce ovlivnit, protože jsou natolik citlivé, že se o to málokdo pokusí. Pro další výzkum by bylo zajímavé, aby se zkoumaný vzorek týkal většího výzkumného vzorku s větším věkovým rozpětím pocházejícího z různých oblastí republiky. Dle našeho názoru je to velmi zajímavé téma, o kterém se v dnešní době, která je plná nejistot, bude možná mluvit čím dál více a existuje možnost, že lidí využívajících tento způsob bydlení bude přibývat, pokud tedy bude mít tu možnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERG, Monika van den. *Jak se vzájemně chápat: generace X, Y, Z*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-247-2139-2.
- [2] BERTINI, Kristine a Petra DIESTLEROVÁ. *Sendvičová rodina Souběžná péče o malé děti a seniory*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0478-7.
- [3] Zkušeností dobré praxe v rámci Evropy a dalších zemích - "sendvičová generace." <https://diverzita.cz/> [online]. Praha: Bussines for society. Dostupné z: <https://diverzita.cz/wp-content/uploads/2016/10/TES-AM-a-Sendvi%C4%8Dov%C3%A1-generace.pdf>
- [4] CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Práce, 1980. ISBN 24-062-80.
- [5] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7
- [6] DYTRYCH Zdeněk a Zdeněk MATĚJČEK. *Radosti a strasti prarodičů, aneb Když máme vnoučata*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X.
- [7] DYTRYCH Zdeněk a Zdeněk MATĚJČEK. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-587-4.
- [8] FERTAĽOVÁ, Terézia a Iveta ONDRIOVÁ. *Demence: nefarmakologické aktivizační postupy*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-2479-4.
- [9] GEORGI, Hana, Cyril HÖSCHL a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Gerontologie: současné otázky z pohledu biomedicíny a společenských věd*. Praha: Karolinum, 2014, 288 s. ISBN 9788024626284.
- [10] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
- [11] HAVLOVÁ, Markéta. *Komunikace v rodině v soudobé společnosti* [online]. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2009. 55 l., 13 l. příl. Vedoucí diplomové práce Tomáš Čech. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/wx0ry/>
- [12] HOLMEROVÁ, Iva. *Dlouhodobá péče: geriatrické aspekty a kvalita péče*. Praha: Grada Publishing, [2014]. ISBN 978-80-247-5439-0.

- [13] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [14] HENZLER, Herbert A. a Lothar SPÄTH. *Soužití generací: proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7357-987-6.
- [15] HLADKÁ, Romana. *Role rodičů ve vztahu prarodičů s vnoučaty* [online]. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, 2015. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ouhia/>
- [16] CHERRI, H. CH. Y. *Intergenerational learning in Hong Kong A narrative inquiry*. [online]. Nottingham: University of Nottingham, 2008. [cit. 2008-15-11].
- [17] CHVILÍČKOVÁ, Alžběta. *Mezigenerační učení mezi matkou a dcerou* [online]. Zlín, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Mgr. Tomáš Karger, Ph.D. Dostupné z: https://stag.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAQAFMTAzNTATAQAAAAEACHN0YXRIS2V5AAAAQAULTkyMjMzNzIwMzY4NTQ3NzUxOTYAAAAA
- [18] JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- [19] JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-117-6.
- [20] JIRÁK, Roman. *Demence*. Praha: Maxdorf, c1999. ISBN 80-85800-44-6.
- [21] KAMANOVÁ, Lenka. *Mezigenerační učení mezi matkou a dcerou*. Brno: Masarykova univerzita. 2009. 99 s
- [22] KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.
- [23] KLEVETOVÁ, Dana. *Motivační prvky při práci se seniory*. 2., přeprac. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2017. Sestra. ISBN 978-80-271-0102-3
- [24] KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. Sestra. ISBN 978-80-247-2169-9.

- [25] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [26] KREJČÍ, Alena. *Mezigenerační učení (děti, rodiče a prarodiče) v rodině* [online]. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, 2011. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/i81ms/>
- [27] KUCKIR, Martina, Hana VAŇKOVÁ, Iva HOLMEROVÁ, Slávka VÍTEČKOVÁ, Eva JAROLÍMOVÁ, Radim KRUPIČKA a Zoltán SZABÓ. *Vybrané oblasti a nástroje funkčního geriatrického hodnocení*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0054-5.
- [28] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [29] MAJEROVÁ, Lenka. *Proměny současné české rodiny z pohledu matek* [online]. České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra společenských věd. Mgr. Marek Šebeš, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/f3kmcw/DP_-_Majerov.pdf
- [30] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 8071785490.
- [31] MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, 208 s. ISBN 8071786241.
- [32] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. Studijní texty. ISBN 808642958X.
- [33] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost. 2., upr. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 9788086429878.
- [34] *Rodina a ochrana práv a dětí* [online]. MPSV, 2014. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodina-a-ochrana-prav-deti>
- [35] NERUDOVÁ, Liliana. *Partnerské vztahy mládeže a jejich sociální rizika*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, c1987. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Filozofická fakulta.

- [36] NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4498-8.
- [37] PIDRMAN, Vladimír. *Demence*. Praha: Grada, 2007, 183 s. Psyché. ISBN 9788024714905.
- [38] PIERRET, Charles R., 2006. The 'sandwich generation': Women caring for parents and children. *Monthly labor review* [online]. **129**(9), 3-9. ISSN 0098-1818. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2006/09/art1full.pdf>
- [39] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 8071787728.
- [40] RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 212 s. ISBN 978-80-210-5750-0.
- [41] RABUŠICOVÁ, Milada, KAMANOVÁ Lenka. a PEVNÁ Kateřina, Učení v rodině v mezigeneračním pohledu. In *Pedagogická orientace*, roč. 20, č. 4, 2010b. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1019>
- [42] ROOTS, R. CH. *The sandwich generation: Adult Children Caring For Aging Parents*. New York: Garland Publishing, Inc., 1998
- [43] REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2594-9.
- [44] SANCHÉZ, M. *Challenges to Intergenerational Studies*. [online]. *Journal of Intergenerational Relationships*, 2006, roč. 4, č. 2. [cit. 2011-11-12].
- [45] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Česká republika: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [46] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 8071786780.
- [47] VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 8024610744.
- [48] VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy obecné psychologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 91 s. ISBN 9788073722838.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

atd. a tak dále

aj. a jiné

tj. to je

tzv. tak zvané

např. například

popř. popřípadě

HVO hlavní výzkumná otázka

SVO specifická výzkumná otázka

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - charakteristika respondentů	51
Tabulka 2 - kódování a kategorizace	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Seznam otázek k polostrukturovanému rozhovoru

Příloha P II: Ukázka přepisu rozhovoru

Příloha P III: Rozsah analýzy

PŘÍLOHA P I: SEZNAM OTÁZEK K POLOSTRUKTUROVANÉM ROZHOVORU

1. Zjištění – pohlaví, jméno, věk, vzdělání, počet dětí
2. Bydlení – město, vesnice, dům, byt
3. Co bylo důvodem ke společnému bydlení?
4. Kolik osob žije ve Vaší společné domácnosti?
5. Jaký je věkový rozdíl mezi generacemi ve Vaší domácnosti?
6. Jak řešíte ekonomickou stránku ve Vaší domácnosti?
7. Jak to máte s přípravou jídla? Připravujete jídlo společně nebo každý zvlášť?
8. Žijete s rodiči v jednom patře nebo máte nějakým způsobem své bydlení oddělené? Pokud ano, jakým způsobem?
9. Jaké problémy se řeší ve Vaší rodině?
10. Pokud se nějaké problémy vyskytnou, jakým způsobem je řešíte?
11. Jak hodnotíte Vaše vztahy s rodiči/děťmi?
12. Jak hodnotíte vztahy mezi Vašimi dětmi a prarodiči? (pokud děti máte)
13. Jaký názor mají rodiče na Vaši výchovu dětí?
14. Zasahují Vám rodiče do výchovy dětí?
15. Trávíte společně i volný čas? Jaké aktivity případně podnikáte?
16. Zapojují se všichni do společných aktivit ve Vaší rodině?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU

Jak se jmenuješ? Jmenuji se Darina a jsem žena. Mám 26 let a po vystudování střední odborné školy, kterou jsem úspěšně ukončila maturitní zkouškou, jsem se rozhodla ve studiu pokračovat, a to ve Zlíně na UTB, kde jsem si nejprve vybrala obor andragogiku a dále jsem se rozhodla pro studium sociální pedagogiky. **Kde bydlíš?** Bydlím ve velkém rodinném domě s dvorem a malou zahrádkou, společně se svým manželem, dcerkou, tetou a babičkou. **Proč si se rozhodla pro společné bydlení?** Když jsme se po svatbě rozhodovali, kde budeme bydlet, mysleli jsme že u některých prarodičů, měli jsme více možností, protože i prarodiče od manžela mají volné patro v jejich domě. Nakonec jsme se ale po nějaké době rozhodli pro společné soužití s tetou a babičkou, které měli volné první patro, ve druhém bydleli. Tu možnost jsme využili, protože jsme měli sen postavit si vlastní domeček, tak jsme tedy využili tu možnost a na chvíli bydlíme u nich. Soužití je bezkonfliktní a nemáme problém společně vyjít a domluvit se na věcech, které se týkají domu. **Kolik vás tedy žije ve společné domácnosti?** V naší domácnosti žije 5 osob, z toho 2 mladí, 1 střední věk, 1 senior a 1 dítě. **Věkový rozdíl je tedy jaký?** Věkový rozdíl mezi generacemi je 52 let. **Je tvá babička akční nebo spíše jsou pasivní?** Babička byla velmi akční do doby, než spadla na brigádě, kam pravidelně chodívala. Má ráda sázení, okopávání, péči o zvířata, takové ty věci, které patří k vesnici a které má zažité ze svého mládí. **Jak řešíte ekonomickou stránku ve vaší domácnosti?** Finance řeší babička, protože je to její dům a my jí měsíčně přispíváme částku, kterou jsme si předem stanovili. Moje babička si kupuje věci jen v případech, kdy je nutně potřebuje. Je zvyklá spořit a dávat nám a rodičům peníze, abychom se měli líp. Je to od ní hezké, ale často jí říkám ať myslí taky trochu víc na sebe, že to jsou její peníze, které si ona vlastníma rukama vydělala. **A příprava jídla probíhá jak? Samostatně nebo společně?** Když byla dcerka malá a já byla na rodičovské dovolené, tak jsem jí vařila a nechtěla jídlo od mé babičky. Ta mě říkávala, že oni jedli všechno a vyrostli. Ano je to pravda, ale v její době nebylo tolik nezdravých potravin, jak je teď. Teď když už pracuji tak jídlo řešíme oddělenou formou, protože většinou jíme s manželem v práci a dcerka ve školce. **Žijete s rodiči v jednom patře nebo máte nějakým způsobem své bydlení oddělené? Pokud ano, jak?** U babičky s tetou jsme si opravili spodní patro, které měli volné. Máme samostatnou kuchyň, obývací, ložnici, dětský pokoj, šatnu a koupelnu s toaletou. Společné máme jen sklep, ve kterém je i kotelnice, dvůr, garáž, návrstí a zahrádku. **Vyskytují se ve společném soužití i nějaké problémy?** V soužití se vyskytují problémy jen v souvislosti s úklidem a mými rodiči.

Ohledně úklidu to byla chyba domluvy, protože jsme si s babičkou a s tetou předem nestanovili, kdy se budou uklízet společné prostory. Stanovili si takový den, na který byli zvyklé ony a na mě už se ohled nebraly. Bylo to buď se přizpůsobíš nebo to uděláme my. Velmi mě to mrzelo, protože právě v ten den, v sobotu, jezdíváme na celý den k rodičům od manžela, takže nejsme doma. Ze začátku mě to velmi mrzelo a cítila jsem se tak, že se nedokáži postarat o dům. Postupem času tento pocit ale vymizel, protože jsem jim o tom řekla a ony mě řekly, že mě chtějí alespoň nějak ulehčit práci, abych si odpočinula od školy a dcerky. **Jak tyto problémy řešíte?** Většinou se to řeší formou rozhovoru, kde si řekneme, co chtějí jedni a druhí a najdeme společné řešení, v tomto směru nemáme vůbec žádný problém si vyhovět a najít kompromis s určité vzniklé situace. **Jaké vztahy máš s rodiči?** S matkou jsme měli velmi dobré vztahy do doby, než jsem si našla přítele. Vždy ho měla ráda a byla z něj nadšená, ale toto nadšení trvalo jen chvíli, než zjistila, že by se z toho mohlo vyklubat něco vážnějšího. Důvěru, kterou jsme mezi sebou dlouhá léta budovali, ztratila v době, kdy mi bez mého svolení vlezla na facebook a četla si tam moje zprávy s přítelem a kamarádkami. V momentě, kdy jsem to zjistila jsem byla zklamaná, protože z toho bylo vidět, že mi nedůvěřuje a tím pádem i má důvěra vůči ní velmi klesla. Myslím si, že tu důvěru, co jsme mezi sebou měli už si nevybudujeme, protože ve mně je nějaký blok, přes který, ač chci, se nedokážu přenést. Dnes jsou vztahy s rodiči jsou jako na houpačce, jednou dobré, podruhé horší. Myslím si, že je to dáno především tím, že jsme se s manželem rozhodli postavit si vlastní domeček ve vedlejší vesnici, ze které právě manžel pochází. Rodiče to podle mě tušili, ale nechtěli si to přiznat a myslím si, že se s tím nikdy nesrovnají a nikdy mi to nebudou schopni odpustit, že jsme nezůstala ve své rodné vesnici. Ono moje mamka musí mít vždy poslední slovo, jen ona má pravdu a nikdo jiný. Já už s ní ani moc nedebatuju, protože vím, že to nemá smysl a k ničemu to nevede. S mamkou je to horší v tom, že nerespektuje naše pravidla a rozhodnutí a dělá si ve většině případů co chce. Když se dohodneme, že nám pohlídá dcerku, myslíme si, že půjdou na hřiště a budou si společně hrát. Situace taková nebyla, protože když jsme si pro malou přišli, tak nám ukazovala, co všechno jí babička koupila, protože byli společně v obchodě. Už jednou taková situace nastala a já jsem řekla, že s tím nesouhlasím, protože jsem jim jí dala dceru na hlídání s tím, že vím že je u nich, ale ona tam vlastně vůbec nebyla. Je to horší v tom, že mamka mi to ani neřekne, ale řekne to potom dcerka, která nám sděluje své zážitky, které prožila u babičky až večer, když jde spát. Vždy se dozvíme spoustu informací, které jí babička řekla, že nemá říkat. Ale přesně v tomto je ta dětská

nevědomost velmi hezká, protože děti, co neví, to nepoví. Vím, že i když si s mamkou stanovíme nějaká pravidla, která by měla dodržovat, když bude dcerka s nimi, tak jich stejně dodržovat nebude. Velmi mě to mrzí, ale vím, že by nepomohla ani hádka. Chtěla bych si času s mamkou více vážit, ale moc mě to nejde. **Mohla bys nám říct důvod?** S mojí mamkou jsem pořád. Píše mi na messenger, volá mi do práce a jakmile jsme doma je u nás. Přijde mi, že si nejsem schopna vážit chvíle, kdy jsme společně. Nemáme si v podstatě co říct a bavíme se pořád o jednom a tom samém, aby nebylo ticho. Myslím si, že kdybych ji neviděla týden, tak si momentů, kdy jsme spolu užívám více, a hlavně si jich budu víc vážit, protože je beru jako samozřejmost, i když nechci. **Mluvila ti někdy babička s tetou do výchovy?** Že by říkali, co mám a co nemám dělat se říct nedá. Moje babička, když po mém příjezdu z porodnice viděla, že dcerka není v peřině, tak se zděsila, protože za jejich dob se dítě dávalo automaticky do peřiny. Byla jsem za její radu, že mám dát malou do peřiny ráda, ale jen jsem si ji vyslechla, ale už nepraktikovala. **Trávíte společně i volný čas? Jaké aktivity podnikáte?** Volný čas se snažíme trávit s manželem a dcerkou hlavně sami, protože chodíme do práce a teď když stavíme, tak manžel je pořád na stavbě tak když máme volnou chvíli, tak se ji snažíme věnovat rodině a dcerce, která tím trpí nejvíc, protože byla zvyklá, že jsme pořád byli spolu a podnikali různé výlety, které teď podnikáme velmi málo. Snažím se jí to vynahradit, ale čas strávený s tátou jí prostě já jako máma nevynahradím. S babičkou a tetou podnikáme aktivity typu práce na dvorku a poli, do kterých se nemají problém zapojit. Když bychom jeli na výlet, tak by s náma určitě nejeli, protože na to už nejsou zvyklé. Hodně času ale tráví s dcerkou, která je má nesmírně ráda. V případech, kdy musíme odjet narychlo pryč a nestihneme se domluvit s prarodiči na hlídání, tak nám ji pohlídají ony. Když je doma i teta tak z toho nemáme takový strach, jako když je doma sama babička. Babička už má přece jen věk, ale i přes to víme, že je schopná dceru na nějakou chvíli pohlídat. Moje dcerka je nejraději s mou babičkou, která má už skoro 80 let. Myslím si, že je to z toho důvodu, že s babičkou dělá věci jako je poklůzání slepic, okopávání, topení a vymetání kotle. Jsou to věci, které já s manželem děláme jen zřídka, ale babička je dělá pořád, a proto si myslím že to dcerku zajímá. Vím, že v dnešní době máme o hodně větší možnosti, než jaké měla moje babička. Můžeme si vybírat z mnoha škol na které nastoupíme, vybrat si obor, který nás bude bavit, a ne, který nám vyberou rodiče. Prarodiče takovou možnost neměli, byla výjimka, když šel někdo na maturitní obor, protože to muselo být dítě, které bylo z dobře situované rodiny. Nestalo se

že na maturitní obor nebo dokonce na vysokou školu šlo dítě, které bylo z rodiny zemědělce nebo dělníka.

PŘÍLOHA P III: ROZSAH ANALÝZY

Rozhovor - František (23 let)		
KATEGORIE	KÓD	VĚTA
I. Základní informace	věk	Jmenuji se František a je mi 23 let.
	vzdělání	Mám vystudovanou střední odbornou školu s maturitou a dále jsem studoval na UTB ve Zlíně anglický jazyk, který jsem úspěšně dokončil bakalářskou zkouškou.
	vlastnosti	Já jsem tak trochu flegramatik, takže se mnou je to těžko, protože mě jen tak něco nerozhází a spousta věcí nejsem, vypouštím je z hlavy a nebertu si věci příliš osobně, k tělu.
	rodinný stav	Vzhledem k nízkému věku ještě nejsem ženatý a nemám děti.
3. Mezigenerační soužití	členové domácnosti	Bydlím společně se svou přítelkyní v domě svých rodičů. Celkem žijeme v domě tři muži - já, můj otec a můj děda a tři ženy - moje přítelkyně, matka a babička.
	věkový rozdíl	Věkový rozdíl mezi nejmladší a nejstarší generací v naší domácnosti je 55 let, kdy nejmladší člen má 23 let a naopak nejstarší 78 let.
	charakteristika domu	Bydlíme ve dvougeneračním domě mých rodičů a bydlíme v malé vesničce. Bydlíme ve velké rodinném domě, kde žijeme v jednom patře s mými rodiči, u kterých jsme si opravili dvě místnosti (můj pokoj a pokoj sestry, která už bydlí se svou rodinou), abychom měli alespoň částečně soukromí a v prvním patře bydlí prarodiče. Jinak čekáme až sestra dostaví domek, který staví v sousední vesničce, abychom se my mohli přestěhovat k babičce, kde si to sestra společně s manželem opravili.
	společné soužití	Společně sžívá na jednom patře do kupy s rodiči je občas tak trochu výzva, a to hlavně při ranní hygieně, kde se všichni předháníme, kdo z nás bude první v koupelně, protože tu máme jen jednu.
	důvody společného soužití	Důvodem, proč bydlíme společně s rodiči a prarodiči byla láska k mé přítelkyni, která pochází ze Slušovic. Bylo pro nás důležité, abychom nebydli odděleně a nemuseli tak řešit vzdálenost, která by mezi námi byla, kdybychom nebydli společně. Chtěli jsme si také najít společné zájmy a postupně si budovat společnou budoucnost.
5. Domácnost	důvody přispívání	S přítelkyní se snažíme pravidelně každý měsíc přispívat určitou částku, na které jsme se s rodiči a prarodiči domluvili. Nejčastěji přispíváme tedy na chod domácnosti, energie a jídlo. Nicméně i tak pravidelně nakupujeme např. potraviny, prací prostředky a věci do domácnosti, pokud je to tedy potřeba a domluvíme se tak s rodiči či prarodiči.
	příprava jídla	Snídaně a obědy máme přes týden oddělené, protože většinou obědváme v práci. Večere jak kdy, řekl bych, že přes týden odděleně, každý sám, ale víkendy jsou charakteristické společným jídlem.
	solování	O víkendu většinou zasedáme společně všichni k jednomu stolu, ale prarodiče se k nám přidávají jen zřídka.
2. Konflikty a jejich řešení	problémy	V naší domácnosti řešíme hromadu problémů, myslím si, že při společném soužití několika generací to ani nijak nejde. Mezi hlavní problémy bych zařadil úklid, kdy má každý tak trochu jinou představu o čase a frekventovanosti uklizení. Další problém může být již výše zmínované stravování, soukromí, trávení volného času a domácí práce.

	řešení problémů	Problémy, které u nás vzniknou se většinou řeší přes sociální síť, konkrétně messenger, kde si o tom napíšeme. Když matka řeší problémy přes sociální síť tak je tam riziko, že se pochozí napsaná věc jinak, než kdyby se to řešilo osobně. Z tohoto rozhovoru bylo zřejmé, že se matka vyhýbá řešení konfliktních situací z očí do očí. Dívodu může být mnoho, ale z rozhovorů jsme vyozorovali, že matka respondentka neřeší daný konflikt v moment, kdy se stane, ale až v moment, kdy chce ona. Může to být způsobeno tím, že se chce na danou situaci připravit a vyjít z ní jako vítěz a mít poslední slovo. Méně častým řešením problému je ten, že si společně vyměníme názory debatou. Prostě si o tom popovídáme, tak jak to je a najdeme společně řešení.
	kommunikace	Přijde mi, že moje matka má problém se s lidmi bavit z očí do očí a to upřímně, bez přetvářky. Je zřejmé, že přes messenger toho napíše víc, jak když bychom to řešili osobně. Upřímně mě to velmi mrzí, protože mnohdy použije taková slovní spojení, které velmi zamrzí. Vm, nemusí to myslet tak, jak to napíše, ale to je riziko.
6. Vztahy mezi generacemi	vztahy s rodiči	Vztahy s rodiči bylo popsal velmi kladně. Myslím si, že je máme docela dobře, občas se samozřejmě najdou situace, kdy si každý myslí svoje. Občas je to přča, ale i tak si myslím, že by nám náš vztah mohla spousta rodičů a dětí závidět.
7. Trávení volného času	společně strávený čas	Samozřejmě, když společně budíme, tak trávíme i společně volný čas. Snažíme si to rozdělit většinou 50/50. Kdy 50% času se snažíme trávit s našimi rodiči a 50% času společně s přítelkyní.
	společné aktivity	Společně strávený čas s rodiči řešíme ve většině případů tak, že jdeme společně na výlet, sportujeme (kolo, lyže, procházka), společnými kařky a obědy a povídáním si. S přítelkyní podnikáme nejrůznější aktivity, jako jsou výlety, procházky, sport, ale také si i užíváme jeden druhého. Do společných aktivit se snažíme zapojit všechny, samozřejmě kromě prarodičů, protože těm by lyže už nejspíš moc nesvědčilo. Jinak co se týká pomoci při různých domácích pracích, pracích na zahradě nebo poli, tak to se zapojují i prarodiče, nebo se o to alespoň snaží, aby měli i oni nějaký druh pohybu a také i oni přispějí při chodu a péči o domácnosti i zahradu.
	zdravotní stav	Prarodiče do aktivit nemůžeme moc zapojit, protože už mají zjevný stavecký handicap a v tomto případě je omezený výběr aktivit.